

Maria Janhunen ja Lilli Lempinen

LASTEN OSALLISUUDEN
TOTEUTUMINEN MIKKELILÄISEN
PÄIVÄKODIN ARJESSA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Elokuu 2016

MAMK

University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

	Opinnäytetyön päivämäärä 23.8.2016
Tekijä(t) Maria Janhunen ja Lilli Lempinen	Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalian koulutusohjelma Sosionomi (amk)
Nimeke Lasten osallisuuden toteutuminen Mikkeliläisen päiväkodin arjessa.	
Tiivistelmä <p>Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää lasten osallisuuden toteutumista päiväkodin arjessa ja sen perustoiminnoissa. Tarkoituksena oli myös selvittää, kohtaavatko lasten ja aikuisten näkemykset osallisuuden toteutumisesta. Aihetta lähestyttiin selvittämällä työelämäkumppanimme toimivan mikkeliläisen yksityisen päiväkodin lasten ja aikuisten kokemuksia osallisuudesta.</p> <p>Opinnäytetyö tehtiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Opinnäytetyöhön osallistuivat päiväkodin kaikki kolme työntekijää sekä 7 lasta, jotka olivat 3–6-vuotiaita. Aineisto kerättiin haastattelemalla lapsia yksitellen ja työntekijöille tehtiin yhteinen kyselylomake, johon he vastasivat tiiminä. Aineisto kerättiin keväällä 2016. Päiväkoti, työntekijät ja lapset esiintyvät opinnäytetyössä anonymieina.</p> <p>Tuloksista nostettiin esille, millä tasolla lasten osallisuus toteutuu arjen eri perustoiminnoissa. Tuloksista kävi ilmi, että osallisuus toteutuu parhaiten vapaassa leikissä ja ulkoilussa. Tulosten ja johtopäätösten nostamisen työntekijöiden tietoisuuteen, toivotaan kehittävän toimintaa kohti osallisempaa päiväkotiarkea.</p>	
Asiasanat (avainsanat) Varhaiskasvatus, lasten osallisuus, päiväkodin arki ja perustoiminnot arjessa.	
Sivumäärä 40+7	Kieli Suomi
Huomautus (huomautukset liitteistä) Liitteinä tutkimuslupa hakemus, lupalappu vanhemmille, lasten haastattelurunko, sekä työntekijöiden kyselylomake.	
Ohjaavan opettajan nimi Karoliina Rötökö	Opinnäytetyön toimeksiantaja

DESCRIPTION

	Date of the bachelor's thesis 23.8.2016
Author(s) Maria Janhunen and Lilli Lempinen	Degree programme and option Degree Programme in Social Work Bachelor of Social Services
Name of the bachelor's thesis Child participation in daily day care routines in Mikkeli	
Abstract <p>The purpose of this thesis was to study child participation in daily day care center routines and basic functions. The purpose was also to investigate both the employees' and children's experiences of child participation. The study was carried out in a local private day care center in Mikkeli.</p> <p>In this thesis qualitative research methods were employed. The Material for this study was collected by interviewing seven children, aged of 3-6 and applying a questionnaire for the employees to be answered together. The Material was collected in spring 2016. The Day care center, the employees and the children participated in the study anonymously.</p> <p>The results revealed the level of child participation in various daily functions. The results showed that participation came true the best way in free play and outdoor activities. The results and conclusions aim to develop activities to better support child participation in day care centers daily routines.</p>	
Subject headings, (keywords) Early childhood education, Children participation, Day care centers daily routines and Basic functions in daily routines.	
Pages 40+7	Language Finnish
Remarks, notes on appendices The research permit application, the interview application for parents, interview form and questionnaire.	
Tutor Karoliina Rötö	Bachelor's thesis assigned by

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	OSALLISUUDEN TUTKIMUSTAUSTAA	3
3	VARHAISKASVATUS	3
3.1	Varhaiskasvatuksen sisältö	3
3.2	Lasten osallisuus varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2017	5
3.3	Lapsilähtöisyys	6
4	LAPSEN OSALLISUUS	7
4.1	Osallisuuden määrittelyä varhaiskasvatuksessa	7
4.2	Pienten lasten osallisuus	8
4.3	Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaus	9
4.4	Yhteisöllisyys	10
5	PÄIVÄKODIN ARKI	11
5.1	Päivästrukturi	11
5.2	Päiväkotiarki lapsen sekä aikuisen näkökulmasta	12
5.3	Lapsen osallisuus arjessa	13
5.4	Arjen perustoiminnot	14
6	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	16
6.1	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	16
6.2	Laadullinen tutkimus	17
6.3	Aineiston keruu	17
6.4	Aineiston analysointi	19
6.5	Käytännön toteutus ja aikataulutus	20
7	OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	21
7.1	Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodissa aikuisten näkökulmasta ...	22
7.2	Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin arjen perustoiminnoissa	22
7.2.1	Ruokailu	23
7.2.2	Ulkoilu	24
7.2.3	Lepohetki	25
7.2.4	Vapaa leikki	26
7.3	Lasten osallisuuden toteutuminen ohjatussa toiminnassa	27

7.4	Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin yhteisön asioissa.....	28
7.5	Osallisuuden lisääminen päiväkodissa	31
8	JOHTOPÄÄTÖKSET	32
9	OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS	34
10	POHDINTA	36
	LÄHTEET	38

LIITTEET

- 1 Lupalappu vanhemmille
- 2 Tutkimuslupahakemus
- 3 Kyselylomake
- 4 Lasten haastattelurunko

1 JOHDANTO

Lapsen osallisuutta ja sen toteutumista on tutkittu paljon. Yksi keskeisimmistä osallisuuden tutkijoista on Leena Turja, joka on kirjoittanut useita julkaisuja lasten osallisuudesta, ja näin kehittänyt osallisuuden toimintakulttuuria suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. Turja onkin toiminut opinnäytetyön innoittajana, ja muun muassa hänen julkaisuja on hyödynnetty tässä opinnäytetyössä. Heikan ym. (2014, 3) mukaan osallisuus on noussut viimeisten vuosien aikana varhaiskasvatuksen kentällä keskeiseksi lapsen oikeuksiin ja asemaan vaikuttavaksi tekijäksi. Tästä syystä tuoreelle osallisuutta koskevalle tutkimustiedolle on varhaiskasvatuksen kentällä suuri tarve ja osallisuuden edistämiseen pyritään aktiivisesti.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lasten osallisuus on nostettu esiin seuraavasti: Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2005, 12) kerrotaan, kuinka arvopohja suomalaisessa varhaiskasvatuksessa perustuu muun muassa kansainvälisiin lapsen oikeuksia määritteleviin sopimuksiin. Lapsen oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa määritellään ihmisarvo lapsen keskeisimmäksi arvoksi. Tähän kyseiseen arvoon liitetään neljä yleisperiaatetta, lapsen etu, lapsen oikeus täysipainoiseen kehittymiseen ja elämään, syrjintäkielto ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus ja lapsen mielipiteen huomioon ottaminen. Uudessa varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2017 luonnoksessa (2016, 23) osallisuus on nostettu selkeästi aiempaa vahvemmin esille. Osallisuus on kirjattu omaksi erilliseksi kappaleeksi, jossa korostetaan, että päiväkodin toimintakulttuurin tulisi tukea lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä.

Suomalaiset lapset viettävät suurimman osan elämästään päiväkodissa, ja näin ollen päiväkotitoiminta on yksi lapsuuden keskeisimmistä ympäristöistä. Päiväkotiarkeen sisältyy kaikki se, mitä päiväkodissa tehdään ja kenen kanssa, sekä tekemistä ohjaavat tavat ja tottumukset. Päiväkodin arki koostuu vahvasti erilaisista rutiineista ja toimintatavoista. Rutiinit ja toimintatavat ohjaavat arjen kulkua ja, sitä kuinka päiväkodissa toimitaan. (Roos 2016, 51–52.)

Härkönen (2013) toteaa, että päivistä suurin osa toimitaan perustoimintojen parissa, lapsen iästä riippuen. Jokainen yksittäinen hetki päivähoidossa kehittää lasta kokonaisvaltaisesti, myös osallisuuden näkökulmasta. Lasta kannustetaan perustoiminnoissa omatoimisuuteen ja kohti itsenäisempää toimintaa. Kasvattajalla tulee olla tietoa

lapsen kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta, jotta kasvattaja voi hyödyntää perustoimintojen kasvatuksellista ja lasta osallistavia mahdollisuuksia. (Härkönen & Kettukangas 2014, 96–101.) Perustoiminnot, joihin opinnäytetyön aineistonkeruussa on keskitytty, ovat ruokailu, ulkoilu, leppäminen ja vapaa leikki. Lisäksi opinnäytetyössä selvitimme ohjatun toiminnan toteutumista, sekä päiväkodin yhteisön asioita, jotka molemmat ovat myös iso osa päiväkodin arkea.

Aihe opinnäytetyöhön nousi omasta kiinnostuksestamme lasten osallisuuteen päivähoidossa. Osallisuutta tuotiin koulussa luennoilla esille, mutta aihe jäi pintapuoliseksi. Olimme aluksi kiinnostuneita tutkimaan osallisuuden toteutumista uudessa päiväkodissa, mutta aikataulujen vuoksi tämä ei ollut mahdollista. Työelämäkumppania oli yllättävän vaikeaa löytää, joten työelämäkumppani määräytyi tuttavien kautta. Päiväkodin henkilökunta ja johtaja kiinnostuivat opinnäytetyömme aiheesta, ja näin yhteistyö sai alkunsa. Olimme myös halukkaita tekemään opinnäytetyön yksityiselle päiväkodille, jotta tutkimuslupa saatiin pikaisesti ja pysyimme näin aikataulussa. Haluamme tämän opinnäytetyön myötä kasvattaa omaa ammatillisuuttamme ja tietoisuutta lasten osallisuudesta ja sen toteutumisesta päiväkodissa. Mielestämme lapsen äänen kuulumisen varhaiskasvatuksessa on erittäin tärkeää, jotta varhaiskasvatus olisi mahdollisimman laadukasta ja lapsen edun mukaista. Tulevina kasvattajina meidän tulee olla tietoisia lasten osallisuudesta ja toteuttaa sitä osana varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa. Leinonen (2014, 26) toteaa, että lasten osallisuus on yksi kasvattajan työväline, joka mahdollistaa lasten yksilöllisen kuulemisen ja lasten näkökulmien ottamisen huomioon toimintaa suunniteltaessa.

Näistä lähtökohdista käsin, päädyimme selvittämään lasten osallisuuden toteutumista päiväkodin arjessa ja sen perustoiminnoissa. Aihetta lähestyttiin kartoittamalla työelämäkumppanimme toimivan mikkeliiläisen yksityisen päiväkodin lasten ja aikuisten kokemuksia osallisuudesta. Aineisto kerättiin haastattelemalla lapsia yksitellen, puolistrukturoidulla teemahaastattelulla. Päiväkodin työntekijöille tehtiin yhteinen kyselylomake, johon he vastasivat tiiminä. Aineisto kerättiin keväällä 2016. Opinnäytetyön keskeisiä käsitteitä ovat varhaiskasvatus, lasten osallisuus, päiväkodin arki ja perustoiminnot arjessa.

2 OSALLISUUDEN TUTKIMUSTAUSTAA

Lasten osallisuuden mahdollistaminen ja heidän toimijuuden korostaminen, on ollut kasvava kiinnostuksen kohde, sekä käytännön kentällä ja varhaiskasvatuspolitiikassa, että lapsuus- ja varhaiskasvatustutkimuksissa. Tutkimuksilla on pyritty lisäämään ymmärrystä siitä, miten lapset voivat vaikuttaa omaan arkeensa, sekä miten he tulevat kuulluiksi. Tutkimustyön avulla on kehitelty metodeja, joiden avulla lapset voivat toimia kanssatutkijoina ja informanteina tuodakseen heidän omia näkemyksiään kasvatusta, oppimista ja lapsuutta koskeviin tutkimuksiin. (Turja 2011, 24.)

Turja (2011, 25) toteaa, että viime vuosina on toteutettu monia kiinnostavia lasten ja nuorten osallisuustutkimuksia ja -hankkeita, jotka ovat avanneet osallisuutta teorian ja käytännön toiminnan näkökulmasta. Siihen, mitä kaikkein nuorimpien lasten osallisuus ja heidän kuulluksi tuleminen merkitsevät varhaiskasvatusinstituutioiden käytännön toiminnassa tai tutkimusmetodologisesti, on perehdytty tietoisemmin vasta viime vuosina.

3 VARHAISKASVATUS

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on edistää lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen olennaisena osana on vanhempien ja kasvattajien vuorovaikutuksellinen yhteistyö, jonka keskeisenä osana on kasvatuskumppanuus. Yhteiskunta valvoo, järjestää ja tukee varhaiskasvatuksen toteutumista. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Varhaiskasvatusta luonnehditaan kodin, päiväkodin ja esiopetuksen vuorovaikutustapahtumaksi, joka pyrkii 0–6-vuotiaiden lasten kokonaispersoonallisuuden kehittämiseen (Mahkonen 2015, 15).

3.1 Varhaiskasvatuksen sisältö

Varhaiskasvatusta ohjaavat sekä valtakunnalliset että kunnalliset asiakirjat. Valtakunnallisesti varhaiskasvatusta ohjaa lasten päivähoidon ja esiopetusta koskevat lait ja asetukset. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat valtakunnallisen varhaiskasvatuksen toteutumista, laatua, sisältöä sekä kuntakohtaisia varhaiskasvatussuunnitelmien laatimista. Kuntatasolla varhaiskasvatusta ohjataan monimuotoisesti ja asia-

kirjojen nimet vaihtelevat kuntakohtaisesti. Valtakunnallisesti esiopetuksen sisältöä, laatua ja paikallisten opetussuunnitelmien laatimista ohjaavat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Valtakunnallinen ja kunnallinen ohjaus muodostavat prosessimaisen kokonaisuuden varhaiskasvatuksen toteuttamisesta. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 8–9.)

Jokaiselle päivähoidossa olevalle lapselle laaditaan henkilökohtainen varhaiskasvatussuunnitelma, yhdessä lapsen vanhempien ja päiväkodin henkilöstön kanssa (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 32). Lapsen mielipiteitä tulisi kysyä varhaiskasvatussuunnitelmaa tehtäessä, jotta lapsen näkökulma tulisi esille. Lapset tulisi ottaa mukaan toiminnan suunnitteluun, kuitenkin lapsinäkökulma huomioiden. (Kronqvist 2011, 28.)

Suomalaisen varhaiskasvatuksen ydin koostuu hoidosta, opetuksesta ja kasvatuksesta. Näiden muodostamasta kokonaisuudesta käytetään nimitystä *educare*. Nimitys *educare* tulee sanoista *education* (suom. opetus) ja *care* (suom. hoito). Lähtökohtana on, että hoitoa, kasvatusta ja opetusta ei eroteta toisistaan, vaan päinvastoin jokainen päivän hetki antaa lapselle tilaisuuden oppia. Suomalaisen varhaiskasvatuksen pedagogiset juuret ovat Fröbelin kasvatusajattelussa, joka vaikutti 1800-luvulla. Siinä korostui leikin merkitys lapsen kehitykselle ja lapsi nähtiin aktiivisena toimijana. Näitä vaikutteita esiintyy edelleen suomalaisessa varhaiskasvatuksessa. (Roos 2016, 52.)

Varhaiskasvatus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa ja vuorovaikutusta, jossa lapsen omaehtoista leikkiä pidetään varsin merkittävänä. Ammattitaitoinen henkilöstö on keskeisessä roolissa tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisessa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 11.) Kasvatustieteilijöiden mielestä, käytännön toiminta pienten lasten hyväksi, ei kuitenkaan yksin riitä kuvaamaan varhaiskasvatusta. Ammattitutkijoilla on yhteinen näkemys siitä, mitä varhaiskasvatuksella tarkoitetaan. Se on lapsen vanhempien kasvatusta ja hoivaa, ammattilaisten toteuttamaa opettamista ja kasvatusta, oppiaine yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa, sekä kasvatustieteellisen teorianmuodostukseen perustuva kasvatustieteen osa-alue. (Mahkonen 2015, 15.)

Varhaiskasvatustilain 1. luvun 2a §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on ylläpitää lapsen terveyttä ja hyvinvointia, sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa. Tarkoituksena

na on tukea ja edistää lapsen elinikäistä oppimista ja koulutuksellista tasa-arvoa, sekä mahdollistaa lapselle myönteisiä oppimiskokemuksia. Varhaiskasvatus toteuttaa monipuolista pedagogista toimintaa, joka perustuu lapsen leikkiin, taiteisiin, liikkumiseen ja kulttuuriperintöön. Sen tarkoituksena on turvata mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet varhaiskasvatushenkilöstön ja lasten välillä, sekä lasta kunnioittava toimintatapa. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa terveellinen, turvallinen, kehittävä ja oppimista edistävä varhaiskasvatusympäristö. Sen tavoitteena on myös antaa kaikille lapsille mahdollisuudet yhdenvertaiseen varhaiskasvatukseen, joka antaa valmiuksia kunnioittaa ja ymmärtää yleistä kulttuuriperinnettä, sekä kunkin kulttuurista, kielellistä, katsomuksellista ja uskonnollista taustaa. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Varhaiskasvatuslain 1. luvun 2a §:ssä esitetään, että varhaiskasvatuksen tavoitteena on tunnistaa lapsen yksilökohtainen tuen tarve, jotta voidaan järjestää tarkoituksenmukaista tukea päivähoidossa, mikäli tarve ilmenee. Sen tavoitteena on myös harjoittaa lapsen vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja, sekä opettaa lasta toimimaan vertaisryhmässä. Varhaiskasvatus ohjaa lasta eettisesti vastuulliseen toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

3.2 Lasten osallisuus varhaiskasvatuslaissa ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa 2017

Lapsen oikeudelliseen asemaan viitataan varhaiskasvatuslaissa vain sattumanvaraisesti. Varhaiskasvatuslain 2a § muodostaa kuitenkin yhden poikkeuksen tästä aiheesta. Siinä on kohdistettu huomiota lapsen kasvatukseen ja kohteluun. (Mahkonen 2015, 85.) Varhaiskasvatuslain 1. luvun 2a §:n mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on varmistaa lapsen mahdollisuus saada vaikuttaa ja osallistua itseään koskeviin asioihin. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.) Varhaiskasvatuslain 1. luvun 7b § liittyy lapsen osallisuuteen. Sen mukaan lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa ja arvioidessa lapsen toiveita ja mielipiteitä on kuunneltava, lapsen ikä ja kehitystaso huomioidaan ottaen. Myös lapsen vanhemmilla tai huoltajilla on oikeus osallistua lapsensa varhaiskasvatukseen, suunnitellen, toteuttaen ja arvioiden sitä. (Varhaiskasvatuslaki 36/1973.)

Päiväkodin toimintakulttuuri on tietoinen tapa toimia, joka rakentuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Keskiössä toimintakulttuurissa ovat kasvatus, opetus ja hoito, joissa pedagogiikkaa on pyritty painottamaan. (VASU 2017 luonnos 2016, 21.) Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden 2017 luonnokseen (2016, 23) on kirjattu, että toimintakulttuurin tulisi tukea lasten osallisuutta ja kuulluksi tulemistä kaikessa päiväkodin toiminnassa. Kasvattajan tulee varmistaa, että jokainen lapsi saa ilmaista oman mielipiteensä ja omia näkemyksiä. Toimintaa suunniteltaessa, lasten ideoita ja aloitteita on otettava huomioon lapsen iästä riippumatta. Tämä edellyttää, että päiväkodin toimintatapoja tulee kehittää osallisuuden mahdollistamiseksi.

3.3 Lapsilähtöisyys

Jokaisen lapsen yksilöllisyys on pyritty ottamaan huomioon 1990-luvulla yleistyneen lapsikeskeisyys- ja lähtöisyys puheen myötä. Pedagogisten sisältöjen ja teemojen rakentuminen tulisi lähteä lasten kiinnostuksen kohteista ja aiemmista kokemuksista. Niiden tulisi mahdollistaa lasten aloitteellisuutta sekä aktiivista tiedonrakentamista aikaisemmin opitun perustalle. (Turja 2012, 44–46.) Suomalaisen varhaiskasvatuksen tärkeimmistä laatuksista on lapsilähtöinen pedagogiikka. Kun varhaiskasvatusta toteutetaan lapsilähtöisesti, se on lasten itsensä näköistä. (Roos 2016, 52.)

Lapsilähtöisyys voidaan ymmärtää vaihtelevasti. Varhaiskasvatuksen asiantuntijat ovat esittäneet erilaisia mielipiteitä mitä kyseisellä termillä tarkoitetaan. Varhaiskasvattajat ovat olleet huolissaan siitä, että tämä lapsilähtöisyys käsite linjaa kasvatusta liiaksi lasten toiveista ohjautuvaksi, jolloin tilaa ei jää riittävästi kasvattajien osaamiselle. (Turja 2012, 44–46.) Lapsilähtöisyydestä on puhuttu jo monien vuosien ajan. Tästä huolimatta varhaiskasvatuksen ammattilaisten on vaikeaa antaa lapsille tilaa vaikuttaa päiväkodinarjen toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin tai toimintasääntöjen laatimiseen. Päiväkodin arjessa aikuisten ajatellaan olevan niin sanottuja lupa-automaatteja, jotka vastaavat joko luvaten tai eväten lasten toivomia asioita. (Kataja 2014, 58.)

4 LAPSEN OSALLISUUS

Lapsi-aikuisen valtasuhde on varhaiskasvatuksessa ollut vähitellen muutospaineessa. Lasta pidetään nykyään aktiivisena ja aloitteellisena toimijana, joka rakentaa omaa ymmärrystään vuorovaikutuksessa sosiaalisen ja fyysisen ympäristön kanssa. Valta-kunnallisiin varhaiskasvatusta ja esiopetusta ohjaaviin asiakirjoihin on kirjattu näkemys siitä, kuinka lapsi on aktiivinen tiedon- ja maailmankuvansa rakentaja. Nämä asiakirjat ovat osaltaan lisänneet tietoisuutta ja keskustelua varhaiskasvatuksen kentällä. (Turja 2011, 43–44.)

Keskeistä osallisuudessa on nimenomaan lapsen ja kasvattajan välinen vuorovaikutus joka johtaa päätöksentekoon. Edellytyksenä osallisuudessa on lapsen tietoisuus siitä, miten toimitaan, miksi näin toimitaan ja mitä materiaaleja ja välineitä lapsella on käytettävissä. Turja (2011) painotta, että tämä edellyttää lapsen omaa toiminnan suunnittelua, ohjausta ja arviointi, toiveiden ja ideoiden esittämisen mahdollisuutta sekä tunnetta siitä, että toiminnalla on oikeasti merkitystä. (Härkönen & Kettukangas 2014, 103.)

4.1 Osallisuuden määrittelyä varhaiskasvatuksessa

Osallisuus käsitteenä herättää varhaiskasvatuksen piirissä useita kysymyksiä ja erilaisia tulkintoja siitä, mistä siitä pohjimmiltaan on kysymys. Osallisuuden käsite saa eri merkityksiä eri käyttöyhteyksissä. (Turja 2011, 46.) Leinonen (2014, 18) korostaa myös, ettei osallisuuden määritelmä ole yksiselitteinen, sillä se liitetään kaikkeen lasten toimintaan kuuluvaksi. Hillin ym. (2004) mukaan osallisuudella tarkoitetaan syvimmissä merkityksessään sitä, että ihminen tulee kuulluksi ja saa mahdollisuuden vaikuttaa häntä koskeviin asioihin osallistumalla yhteisössään suunnitteluun ja päätöksentekoon (Turja 2011, 47).

Osallisuus varhaiskasvatuksessa voidaan jaotella alakäsitteisiin seuraavasti: Lapsen osallisuus arjessa määrittää osallisuuden päiväkodin arkeen, arjen rutiineihin ja perustoimintoihin arjessa. Näissä toiminnoissa lapsi nähdään aktiivisena toimijana. Sosiaalisissa ryhmissä ja ryhmätoiminnassa osallisuus keskittyy kasvattajan ja lapsen tasa-arvoiseen ja vuorovaikutukselliseen toimintaan ryhmässä. Osallisuus kokemuksena taas paneutuu jokaisen lapsen henkilökohtaiseen kokemusmaailmaan päiväkotiyhtei-

sössä. Suomessa varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa osallisuuden käsitettä on avattu monissa kunnissa lapsen vaikuttamisen ja valintojen tekemisen kautta. Näin ollen osallisuus määritellään lapsen oikeudeksi tehdä valintoja ja päätöksiä, muun muassa lapsi saa itse valita leikkejään tai äänestää ryhmäänsä koskevia asioita. (Leinonen 2014, 18–19.)

Ruotsalainen Berenice Nyland (2009) korostaa, että osallisuus on aitoa vasta silloin, kun lapsi osallistuu aktiivisesti omaan oppimiseensa ja sen edistämiseen. Näin ollen oppiminen tarkoittaa lapsen omaa tapaa vaikuttaa ympäristöönsä ja tulla tietoisemmaksi siitä. (Leinonen 2014, 19.) Lapsen metakognitiiviset taidot, eli kyky ajatella omaa ajattelua lisääntyä, käsitys omasta itsestä selkiytyy, itseluottamus kasvaa ja sosiaaliset taidot kehittyvät, kun lapsi on osallisena yhteisössään. (Turja 2011, 52).

Vennisen ym. (2010) tutkimuksessa selvisi, että toiminnan suunnittelu mielletään nimenomaan pedagogiseksi työksi. Usein tämä työ tapahtuu silloin, kun lapset eivät ole paikalla. Kinos (2001) on kuitenkin kyseenalaistanut tämänkaltaisen aikuiskeskeisen toiminnan suunnittelun. Hän pohtii, tarvitseeko lapsi tällaista tarkkaa suunnittelua, vai onko sen sijaan keskeisempää se, että onko toiminta mielekästä ja merkitystä lapsille. Osallisuuden mahdollistuttua, aikuisilta vaaditaan uudenlaista asennoitumista. Karlssonin ja Karimäen (2008) mukaan toiminnan suunnittelun sijaan, johon lapsilla ei ole mahdollisuutta vaikuttaa, tulisi pohtia, onko kasvattajalla menetelmiä ja mahdollisuuksia kuulla, tuntea ja kohdata sekä rohkeutta antaa pienenkin lapsen kertoa omista ajatuksistaan. Päiväkotimaailmassa tarvitaan enemmän kuuntelevia, vastavuoroisia menetelmiä sekä aikuisten omaa tahtoa kuunnella ja ymmärtää lasta, jotta osallisuus arjessa toteutuisi. (Kataja 2014, 58–59.)

4.2 Pienten lasten osallisuus

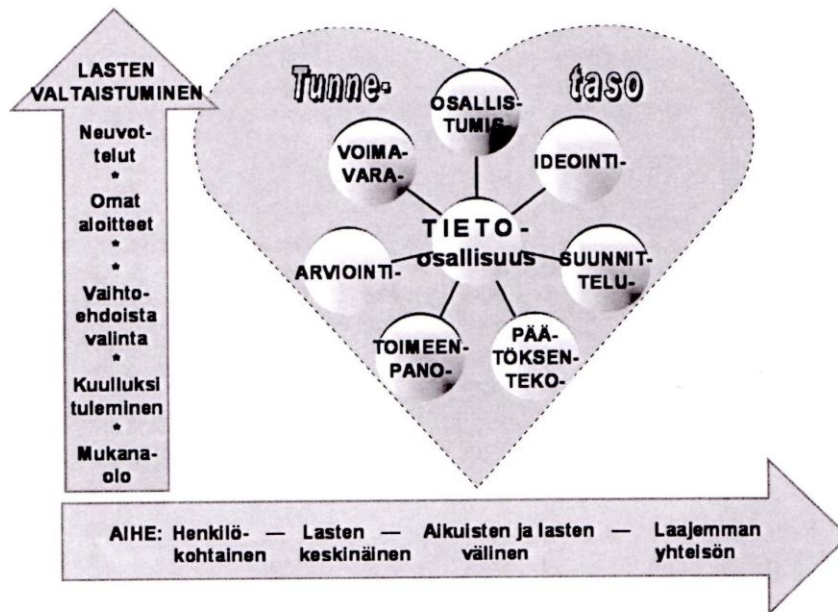
Pienten lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa muodostuu lapsen ja aikuisen sekä ryhmän ja yksilön välisessä vuorovaikutuksessa, päivittäisissä kohtaamisissa, valintatilanteissa ja ryhmän yhteiseen toimintaan vaikuttamisessa. Pientä lasta ei kuitenkaan täytyisi aliarvioida. Pienikin taaperoikäinen lapsi on osaava ja kykenevä toimija ja oman elämänsä asiantuntija. Tässä kohtaa kysymys herää, onko lasta hoitavilla aikuisilla tietoa ja ymmärrystä siitä, minkälaisella vuorovaikutuksella lasta tuetaan ja rohkaistaan ilmaisemaan omia tarpeitaan ja toiveitaan. (Leinonen 2014, 18.) Bae ym.

(2009) kertovat, kuinka useat tutkimukset tuovat esiin, että, jopa pienet lapset ovat päteviä ymmärtämään kokemuksiaan, ja ovat erittäin kykeneviä ilmaisemaan itseään (Venninen ym. 2013, 212).

4.3 Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaus

Opinnäytetyössä käytetään Turjan (2011, 32) *Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvausta* muotoillessa haastattelukysymyksiä, ja haastatteluvastauksia peilataan tämän kuvauksen *Lasten valtaistumisen* asteeseen, sekä *Osallisuuden aiheeseen ja vaikutuspiiriin* opinnäytetyön tulokset osiossa. Turja (2011, 27) toteaa, että osallisuutta on usein tarkasteltu valtasuhteina lapsen ja aikuisen välillä. Tämä tarjoaa ensisijaisen tarkastelu-ulottuvuuden osallisuudelle. Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvauksen *Tunnetasoa* ei käytetä tuloksia analysoidessa.

Leena Turja (2011, 32–33) on kehittänyt kokonaiskuvauksen lasten osallisuuden moniulotteisuudesta, joka fokusoituu erityisesti varhaiskasvatukseen. Pysty nuoli kuvaa *Lasten valtaistumisen* astetta, jossa osallisuutta tutkitaan aikuisen ja lapsen välisenä valtasuhteena. Lasten valtaistumisen tasoja on viisi. Lasten valtaistumisen näkökulmasta pienten lasten kohdalla osallisuus lähtee heidän mukana olosta, kuulluksi tulemisesta sekä lapsen tekemistä valinnoista esitettyjen vaihtoehtojen pohjalta. Parhaimmillaan osallisuus etenee kohti lasten omia aloitteita ja yhteisiin neuvotteluihin lasten kesken sekä aikuisten ja lasten kesken. Lasten osallisuus etenee järjestyksessä ”mukana olon”- tasolta, aina kohti ”neuvottelun”- tasoa. Jokaisen valtaistumisen asteen tulee toteutua, ennen kuin voidaan päästä ”neuvottelun”- tasolle. Vaaka nuoli kuvaa *Osallisuuden aihetta ja vaikutuspiiriä* eli ketä tilanne ja toiminta koskevat, sekä mihin osallistutaan ja vaikutetaan. Lapsi voi parhaiten vaikuttaa henkilökohtaisiin asioihin, sekä lasten keskinäisiin asioihin. Lapselle tulisi tarjota myös tilaisuus vaikuttaa laajemman yhteisön asioihin. Kuvassa 1. Esitetään Leena Turjan laatima osallisuuden moninaisuuden kuvaus (Turja 2011, 32).

KUVA 1. Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaus (Turja 2011, 32).

4.4 Yhteisöllisyys

Yhteisöllisyys on vahvasti osa osallisuutta ja sen toteutumista. Kasvatuskeskustelun painopiste on etenemässä lasten yksilöllisyydestä kohti yhteistä toimintaa ja ryhmänjäsenyyttä sekä aikuisten ja lasten kesken, että lapsiryhmässä. (Turja 2012, 46.) Yhteisöllisyyttä ei ole määritelty tai kuvattu tarkoin tutkimuksissa. Se voidaan kuitenkin määritellä siten, että yhteisöllisyydellä tarkoitetaan ihmisen kokemukseen perustuvaa tunnetta yhteisöön kuulumisesta. Ryhmän jäsenten keskinäinen tunne ryhmään kuulumisesta ja sen merkityksestä rakentaa yhteisöllisyyden tunnetta. Yhteisöllisyyteen sisältyy myös se, että ryhmän jäsenten tarpeet täyttyvät, kun he ovat vuorovaikutuksessa keskenään ja sitoutuvat yhdessä oloon. (Koivula 2013, 20.) Mallman (1980) toteaa, että ihmisen perustarpeiden tyydyttämiseksi ihmisen tulee tuntee kuuluvansa johonkin ryhmään ja kokea yhteisöllisyyden tunnetta (Kettukangas & Härkönen 2014, 100).

Chavis ym. (1986) on jakanut yhteisöllisyyden neljään peruselementtiin, jotka muodostavat yhteisöllisyyden kriteerit. Nämä neljä peruselementtiä ovat seuraavat:

1. Jäsenyys sisältää tunteen henkilöiden välisestä yhteydestä tai yhteisöön kuulumisen tunteen.
2. Vaikuttaminen. Ryhmä on merkittävä yksilölle ja toisaalta yksilö on merkityksellinen ryhmän kannalta.

3. Integraatio ja tarpeiden tyydyttäminen. Yhteisön jäsenyys tyydyttää yksilön tarpeet.
4. Jaettu emotionaalinen yhteys. Ryhmän jäsenet viettävät yhdessä aikaa, heillä on samankaltaisia kokemuksia ja yhteinen jaettu historia. (Koivula 2013, 21.)

5 PÄIVÄKODIN ARKI

Suomalainen lapsi viettää nykyisin suuren osan arkipäivästään päiväkodissa. Arkipäivisin lapsen toiminta päiväkodissa rakentuu suhteessa muihin lapsiin ja henkilökuntaan. (Kyrönlampi 2011, 22, 34.) Välittävien aikuisten lisäksi lapselle turvallisuutta tuova tekijä on päivittäin toistuva säännöllinen päivärytmi. Päiväkodin arjessa tulee helposti kiire, joka panee tiimityön koetukselle. Kiireellisiä ajankohtia, joissa aikataulussa on kuitenkin pysyttävä, ovat aamupäivällä ulkoa sisääntulo, riisuuntuminen, hygieeniset toimenpiteet, ruokailu ja päivälepo. Päiväkodin arkeen ja päiväntulkuun vaikuttavat muun muassa:

- lasten henkilökohtainen päivärytmi, kuten unirytmii,
- vanhempien työaikataulut, jotka vaikuttavat lapsen hoitopäivän pituuteen,
- päiväkodin henkilökunnan ohjeet ja määräykset,
- ryhmän koko ja ikärakenne,
- toimintatuokioiden asettamat haasteet, vapaan leikin ajallinen kesto, ulkoilun riittävä turvaaminen sekä lepohetken järjestäminen. (Siren-Tiusanen & Tiusanen 2001, 67–68.)

5.1 Päivästrukturi

Strukturilla tarkoitetaan toiminnan rakennetta ja toiminnalle asetettavia raameja, joiden sisällä toiminta tapahtuu. Strukturi voidaan nähdä myös paljon syvällisempänä toiminnan suunnitteluna ja toteutuksena. Ohjatussa toiminnassa strukturi on suunniteltu huolellisesti ja tarkoituksenmukaisesti ennen toimintaa. Päiväkodissa strukturi mielletään säännölliseksi päiväjärjestykseksi ja toistuviksi tapahtumiksi. Näitä säännöllisiä ja toistuvia tapahtumia päiväkodissa on muun muassa ulkoilu, ruokailu ja päivälepo. Päiväjärjestyksen lisäksi jokainen erillinen toimintatuokio tai siirtymätilanne voidaan strukturoida erikseen. Strukturoitu toiminta sisältää päivittäin rakenteeltaan samalla tavalla toistuvat vaiheet, jotka näin ollen lisäävät lapsen turvallisuutta ja vä-

hentää levottomuutta. (Koivunen 2009, 62.) Hohmannin ym. (2013) mukaan päiväjärjestyksen toistuvuus ja ennakoitavuus kehittävät lapsen omaa itseluottamusta ja oma-toimisuutta ja näin ollen lapsi oppii tietämään ja ymmärtämään päiväkulun ja mitä seuraavaksi tapahtuu. Hyvin toteutettu päivästrukturi edesauttaa lapsen ajattelua, luovuutta ja aktiivisuuden kehittymistä. Hyvällä ja selkeällä päivärytmillä on myös huomattu olevan merkitystä lapsen tunne- elämään ja sosiaalisuuteen. (Härkönen & Kettukangas 2014, 101.)

5.2 Päiväkotiarki lapsen sekä aikuisen näkökulmasta

Päiväkodin arki ei ole aina yksiselitteinen. Aikuisten suunnitteleman ja järjestämän toiminnan lisäksi päiväkodin arkeen sisältyy luonnollisesti lasten keskinäistä toimintaa. Lasten keskinäinen toiminta ja vuorovaikutus ovat olennainen osa lapsen päiväkotipäivää. Päiväkodissa pyritään luomaan lasten omaa elämisen maailmaa, neuvotellaan omista ja keskinäisistä tekemisistä, luodaan kaverisuhteita, ystäväystytään, käytetään valtaa ja toimintaresursseja, sekä toimitaan ja leikitään yhdessä. Päiväkodin arjessa lapselle merkityksellisempää on toiminnoissa mukanaolo kuin itse toiminnan sisältö tai päämäärä. Lapset itse luovat erilaisia tapoja, joiden avulla he pääsevät mukaan toimintaan ja näin ollen varmistavat osallisuutensa ryhmän keskuudessa. (Piia Roos 2014, 46–47.)

Lapset ja aikuiset katsovat päiväkotiarkea eri näkökulmista. Aikuinen katsoo päiväkotimaailmaa erittäin tavoitteellisesti ja oppimisen näkökulmasta. Lapset taas lähestyvät päiväkotiarkea eri näkökulmasta. Lapsille erityisen tärkeää on leikkiminen ja muu puuhastelu, sekä vertaistensa kanssa toimiminen. Edellä mainittujen näkökulmien vuoksi aikuisten huomio kiinnittyy vahvasti suunniteltuihin, tavoitteellisiin ohjattuihin hetkiin. Lasten keskuudessa taas omaehtoinen toiminta korostuu vahvasti. Nämä kaksi maailmaa erottuvat siinä määrin toisistaan, että aikuiset eivät ole lapsiin niin sanotussa leikkisessä suhteessa, ja kuten arvata saattaa, leikki on lapselle tärkeä asia, joka sisältää oman ainutlaatuisuutensa ja arvonsa. (Roos 2014, 51.)

Kuten edellä on mainittu, päiväkotiarkei on pääsääntöisesti aikuisen rakentama. Osittain tämä on aivan perusteltua. Oletus siitä, että lapsi sopeutuu täydellisesti aikuisen luomaan päiväkotiarkeen, ei kuitenkaan ole täysin perusteltua. Lapset täyttävät innokkaina heille tarjotun omaehtoisuuden tilan ja osallistuvat innolla heille järjestettyyn

toimintaan. Lapset eivät kuitenkaan tuo tiettyjen päiväkotirutiinien- ja toimintojen osalta julki mielipiteitään, tarpeitaan tai toiveitaan. Näin ollen varhaiskasvatuksen ammattilaisten on hyvä pohtia, missä määrin lapset tyytyvät ja sopeutuvat aikuisten luomaan päiväkotiarkeen. (Roos 2014, 52.) Kyrölampi-Kylmänen (2007) pohtii, onko päiväkodinarjessa lapselle riittävästi mahdollisuuksia aikuisten ja lapsen väliseen kohtaamiseen, kuuntelemiseen ja läsnäoloon. Kallialan (2008) mukaan lasten kysymysten ja kertomusten äärelle pysähtyminen ja kuunteleminen eivät ole kiinni ajasta tai resursseista, vaan asennoitumisesta ja oman työn organisoinnista. (Roos 2014, 53.)

5.3 Lapsen osallisuus arjessa

Lapsen osallisuuden toteutumiseksi ei ainoastaan riitä, että osallisuutta pysähdytään pohtimaan ja määrittelemään. Osallisuus toteutuu parhaiten silloin, kun mietitään millaisin pedagogisin keinoin ja välinein lapsen osallisuutta kehitetään päivähoidon arjessa. (Leinonen 2014, 16.) Lapsen osallisuus on loppujen lopuksi lapsen oma kokemus jostakin merkityksellisestä tapahtumasta, tilanteesta tai kohtaamisesta arjessa. Näin ollen sitä ei voida asettaa ylhäältä käsin tai ajatella, että pelkkä osallistuminen toimintaan loisi lapselle osallisuuden kokemuksen. (Leinonen 2014, 18.) Ei pidä kuitenkaan pois sulkea sitä, että osallistuminen voi olla alku syvemmälle osallisuudelle. Turja (2011,47) tuo esiin esimerkin, jossa hän korostaa, että osallistuminen toimintaan voi olla jo tärkeä ensiaskel silloin, kun kyseessä on sosiaalisissa suhteissa erityistä tukea tarvitseva lapsi, jolle ryhmän yhteiseen toimintaan osallistuminen on myönteinen kokemus.

Juutinen (2013) kertoo, että päiväkodissa aamupiirien ajatellaan olevan hetkiä, jossa lasten osallisuutta vahvistetaan ja lapsella on mahdollisuus kertoa itselleen tärkeistä asioista. Aamupiirit, kuten muutkin yhteiset toiminnot päivän aikana ovat kuitenkin aikuisten rajoittamia, joihin kuuluu erilaisia sääntöjä, kuten viittaaminen ja oman vuoron odottaminen. Toinen hyvin tuttu lasten osallisuutta vahvistava toimintatapa on lastenkokoukset. Kokouksilla on perusteltu paikka päiväkodin arjessa, mutta kokous ei ole kuitenkaan lapsille luontaisin paikka olla vaikuttamassa asioihin. Tämä toimintatapa johtaa pohtimaan sitä, missä määrin lasten osallisuus on poimittu aikuisten maailmasta sekä sitä, miten toimivia ne ovat lasten keskuudessa. (Roos 2014, 51.)

Päiväkotimaailmassa ajatellaan, että lasten osallisuus ja sen vahvistaminen arjessa on tavoiteltavaa. Tämä tarkoittaa sitä, että lasten osallisuus tunnustetaan, mutta se miten osallisuuden haasteeseen vastataan, on vielä jokseenkin epäselvää. Turjan (2011) mukaan monenlaiset tavat tukea lasten osallisuutta ovat vakiintuneet päiväkotiarkeen ja osallisuus nähdään vallitsevana arvona, mutta silti toiminta ja arki määrittyvät edelleen aikuislähtöisesti. Heikka ym. (2009) toetavat, että toimintaa ohjaa valitettavasti yhä edelleen sen vaivattomuus eikä lasten toiveet ja tarpeet. (Roos 2014, 50.) Turja (2011) puolestaan kirjoittaa niin sanotuista osallisuuden hetkistä vastapainoksi jatkuvasti vallitsevalle osallisuuden kulttuurille. Turjan mukaan lasten kanssa työskentelevät aikuiset ovat osallisuuden viimeisiä portinvartioita, jotka päättävät siitä, otetaanko lapsen näkemykset huomioon ja missä mittakaavassa. Edellä mainittujen näkemysten myötä voi ajatella, että lasten ajatuksille ja mielipiteille on päiväkotiarjessa tilaa, mutta rajoitetusti. (Roos 2014, 50.)

5.4 Arjen perustoiminnot

Härkönen ja Kettukangas (2014, 99) toteavat, että päivähoidon perustoiminnoista löytyy tutkimusta varsin vähän. Päivähoitolain astuttua voimaan 1970-luvulla päivähoitojärjestelmää, lastentarhanopettajakoulutusta ja varhaiskasvatusta tieteenalana kehitettiin paljon. Samaan aikaan muun muassa Jyväskylän yliopistossa tehtiin tutkimuksia päivähoidon kehittämiseksi. Edellä mainituissa selvityksissä ja raporteissa on tarkasteltu myös perustoimintoja. Myös myöhempien vuosikymmenten aikana varhaiskasvatuksen oppikirjoissa on sivuttu perustoimintoja. Tultaessa 2000-luvulle perustoiminnot ovat pudonneet lähestulkoon kokonaan pois suomalaisesta varhaiskasvatukseen kohdistuvasta kirjallisuudesta.

Päiväkodissa perustoiminnoilla tarkoitetaan päivähoitoon saapumista ja lähtemistä, pukeutumisen- ja riisuuntumistilanteita, peseytymistä, siistiytymistä, wc-toimintoja, nukkumista ja lepäämistä, ulkoilemista, ruokailemista, siirtymätilanteita ja vapaata oleskelua. Kaikki edellä mainitut toiminnot ovat välttämättömiä päivittäisiä toimintoja päiväkodin arjessa. Näiden toimintojen tavoitteena on perustarpeiden tyydyttäminen sekä terveyttä edistävien tapojen ja tottumusten oppiminen. (Härkönen & Kettukangas 2014, 96.) Perustoiminnot ovat sanansa mukaisesti toimintoja, jotka toistuvat päivittäin. Niiden päivittäisestä toistumisesta huolimatta on syytä välttää rutiini- käsitettä, jottei toiminnasta tule pakonomaista tai automatisoitua. Moilanen (1999) kertoo, että

perustoiminnoissa on olemassa tietoista ja tiedostamatonta toimintaa. Moilanen kuvaa tätä ilmiötä janalla, jossa janan toisessa päässä on tietoisesti harkittua toimintaa, kun taas toisessa päässä on tiedostamatonta, jopa reaktion tasolla tapahtuvaa toimintaa. Varhaiskasvatuksesta puhuttaessa on luonnollista, että pedagogisen toiminnan tulee olla tietoista, tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa. Rutinoituminen saattaa kadottaa toiminnasta ne piirteet, jotka tekevät toiminnasta yksilöllisiä ja ainutkertaisia. Näiden sijaan ulkoiset toiminnat korostuvat. Leinojan ja Venninen ym. (2011) kuvaavat, että rutiinomaiset ja pinttyneet toiminnot koetaan lasten osallisuutta estäviksi, kun taas päivän hyvä suunnitelmallisuus edistää lasten osallisuutta. (Härkönen & Kettukangas 2014, 101.)

Perustoimintojen suunnittelemattomuus ja joustamattomuus ovat puhuttaneet varhaiskasvatuksessa jo 1970-luvulta lähtien. Hämäläinen (1976) painottaa perustoimintojen sisältävät kaikki ne ainekset, joita niiltä edellytetään lapsen terveyden ja fyysisen sekä psyykkisen kehityksen tukemiseksi. Hämäläinen mainitsi perustoimintojen kasvatukselliseksi puutteeksi muun muassa sen sattumanvaraisuuden sekä sen, että perustoimintatilanteiden sisältämiä kasvatuksellisia mahdollisuuksia ei nähdä eikä näin ollen osata hyödyntää. Tämän tilanteen kehittämiseksi tutkija ehdotti jäsentynyttä suunnittelua. (Härkönen & Kettukangas 2014, 102.)

Perustoimintojen yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on lasten perustarpeisiin vastaaminen, mutta tavoitteena on myös vahvistaa omatoimisuutta ja itsenäisyyttä. Perustoimintojen avulla pystytään saavuttamaan monia tiedollisia ja toiminnallisia tavoitteita, kuten kehittää lapsen aisti- ja havaintotoimintoja, kieltä ja kielellistä ilmaisua, motoriikkaa ja koordinaatiota, yhdessä toimimista, itsenäisyyttä, itsetuntemusta sekä itse-tuntoa. (Malefant 2006.) Koiviston (2006) mielestä parhaita perusturvallisuutta tuovia tilanteita pienryhmätuokioiden lisäksi ovat nimenomaan perustoiminnot. Jotta perustoimintojen toimintatavat saataisiin muutettua osallisuutta vahvistavampaan suuntaan, olisi hyvä pysähtyä miettimään, miksi ja miten eri toiminnoissa menetellään. Lapset itse toimivat hyvinä neuvonantajina näissä mietinnöissä. (Härkönen & Kettukangas 2014, 101–112.)

Lapsi poimii helposti perustoimintoja leikkien sisältöihin: leikeissä ruokailaan, vaihdetaan nukelle vaippaa tai käytetään potalla, roolileikeissä taas pukeudutaan erilaisiin vaatteisiin sekä riisutaan ne pois. Myös opetus nähdään osana perustoimintoja, sillä

lapsi tarvitsee niissä ohjausta ja opetusta. Perustoimintojen avulla lapselle opetetaan läpi elämän kantavia tottumuksia. Perustoiminnoilla on yhteys myös retkiin ja juhliin. Juhliin pukeudutaan tietyllä tavalla, sekä syödään juhla-ateria, kun taas retkiä varten täytyy valmistautua, pakkaamalla tarvittavat tavarat mukaan sekä pukeutumalla oikein. Retket sijoittuvat usein ulkoilmaan, jolloin ne liittyvät vahvasti ulkoiluun. Näin ollen perustoiminnot voidaan katsoa olevan yhteydessä kaikkiin varhaiskasvatuksen menetelmiin. (Härkönen & Kettukangas 2014, 103.)

6 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Tässä luvussa esitellään opinnäytetyön tutkimuskysymykset, tutkimusmenetelmä, aineistonkeruumenetelmät, aineiston analyysi, sekä opinnäytetyön käytännöntoteutus ja aikataulutus. Työelämäkumppani ei halunnut päiväkodin nimeä mainittavan tässä opinnäytetyössä, joten päiväkotia esiintyy opinnäytetyössä anonyymina. Tästä syystä vanhempien lupalapussa (liite 1), sekä tutkimuslupahakemuksessa (liite 2) ei mainita päiväkodin nimeä.

6.1 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön päätarkoituksena on selvittää, kuinka lasten osallisuus toteutuu työelämäkumppaninamme toimivan päiväkodin arjessa ja sen perustoiminnoissa. Opinnäytetyön tarkoituksena on myös selvittää, kohtaavatko lasten ja aikuisten näkemykset osallisuuden toteutumisesta. Opinnäytetyön avulla pyritään lisäämään työntekijöiden tietoisuutta siitä, miten lapset kokevat oman osallisuutensa kyseisessä päiväkodissa. Opinnäytetyön toivotaan toimivan ponnahduslautana kohti osallisempaa päiväkotiarkea.

Opinnäytetyön tutkimuskysymyksenä on, kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin arjessa ja sen perustoiminnoissa. Tutkimuskysymyksen alakysymys:

- Miten lapset ja aikuiset kokevat osallisuuden toteutuvan kyseisessä päiväkodissa?

6.2 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö tehdään kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen opinnäytetyöstä tekee laadullinen aineistonkeruumetodi, joka tässä opinnäytetyössä on lasten haastattelu. Hirsjärven ym. (2007, 158–200) mukaan kvalitatiivisessa tutkimuksessa haastattelu on toiminut päämenetelmänä aineistonkeruussa. Kvalitatiiviselle tutkimukselle tyypillistä on, että siinä suositaan ihmistä tiedon keruun välineenä ja aineiston keruussa käytetään laadullisia metodeja. Näillä laadullisilla metodeilla tarkoitetaan sitä, että tutkittavan ääni pääsee kuuluviin, esim. teemahaastattelussa.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa pääajatuksena on todellisen elämän tutkiminen ja sillä pyritään tutkimaan aihetta mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. Yleisesti ottaen kvalitatiivisessa tutkimuksessa on pyritty löytämään tai paljastamaan tosiasioita, jo olemassa olevien väittämien sijaan. (Hirsjärvi ym. 2007, 157.) Tässä opinnäytetyössä todellinen elämä mielletään lasten päiväkotiarjeksi ja aihetta on pyritty tutkimaan mahdollisimman laajasti ja yksityiskohtaisesti.

6.3 Aineiston keruu

Opinnäytetyön aineistoa kerättiin haastattelemalla puolistrukturoidulla teemahaastattelulla seitsemää 3-6-vuotiasta lasta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Haastattelut pidettiin 29.3–30.3.2016. Aineisto kerättiin nimettömänä ja se hävitettiin analysoinnin jälkeen. Hirsjärven ym. (2007, 200) mukaan suurena etuna haastattelussa on se, että aineiston keruuta voidaan säädellä tilanteen mukaan ja vastauksia on mahdollista tulkita enemmän kuin, esim. sähköpostikyselyllä. Usein haastattelu valitaan aineiston keruumenetelmäksi muun muassa siksi, että siinä korostuu ihmisen aktiivisen puolen merkitys. Haastattelun avulla vastaajalle annetaan mahdollisuus tuoda vapaasti esille itseään koskevia asioita. Tämän takia opinnäytetyöhön valittiin lasten haastatteluaineiston keruu menetelmäksi.

Puolistrukturoidussa haastattelussa kaikille haastateltaville esitetään samat tai melkein samat kysymykset samassa järjestyksessä, mutta valmiita vastausvaihtoehtoja ei anneta (Eskola & Suoranta 1998, 87). Strukturoitujen haastattelujen toteutuksesta ei ole olemassa täysin yhtenäistä määrittelyä, ja puolistrukturoidussakin haastattelussa voidaan vaihtaa kysymysten järjestystä. Puolistrukturoidusta haastattelusta käytetään toi-

sinaan myös nimitystä teemahaastattelu, esimerkiksi, jos haastattelussa esitetään tarkkoja kysymyksiä tietyistä teemoista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit on rajattu, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuvat (Hirsjärvi ym. 2007, 203). Haastattelijan tulee varmistaa, että kaikki ennalta suunnitellut aihepiirit tulee käytyä läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta riippuen. Haastattelutilanteessa haastattelijalla on tukilista mukanaan, mutta ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 1998, 87.) Opinnäytetyössä haastattelumenetelmä nimettiin puolistrukturoiduksi teemahaastatteluksi, sillä lasten haastattelurungossa esiintyy molempien menetelmien piirteitä. Haastattelurungossa on tietyt teemat ja samat kysymykset kaikille haastateltaville, mutta itse haastattelutilanteessa kysymyksiä kysyttiin lapsilta eri järjestyksessä. Haastattelurunko koostuu, sekä avoimista, että suljetuista kysymyksistä. (Liite 4.)

Alasuutarin (2005, 145) mukaan lasta pidetään aktiivisena toimijana ja näin ollen lapsen ääni pitäisi saada aiempaa paremmin kuuluviin. Lapsia haastateltaessa täytyy kiinnittää erityisesti huomiota kysymysten muotoiluun, eettisiin kysymyksiin, tutkim lupaan, lapsen kehitystasoon sekä lapsen ja aikuisen väliseen suhteeseen. Haastattelijan rooli on tärkeä sen suhteen, kuinka lapsen ääni saadaan esiin haastattelutilanteessa. Haastattelukysymykset tulisi muotoilla niin, että ne ovat lapsen ikätasolle ja kehitykselle sopivia ja niin, että ne on asetettu lapsen näkökulmasta ja kokemusmaailmasta käsin. Aikuinen katsoo maailmaa hyvin eri tavoin, joten kysymysten muotoilu saattaa tästä syystä olla haastavaa. Lapsen haastattelussa tulee ottaa huomioon sen ajallinen kesto sekä taito ottaa huomioon tilannetekijät, kuten lapsen väsymys. (Kyrönlampi-Kylmänen 2007, 70–73.)

Lasten haastattelut toteutettiin aamulla ja tilana toimi päiväkodin leikkihuone, josta lapsi sai valita itselleen mieluisan paikan. Haastattelujen edetessä huomattiin, että jokainen lapsi asettui leikkihuoneen matolle istumaan. Haastattelulomaketta tehtäessä pyrittiin siihen, että yksi haastattelu kestää maksimissaan 15 minuuttia. Kaikki haastattelut kestivät keskimäärin 15 minuuttia, muutama haastattelu pari minuuttia kauemmin. Jokainen lapsi jaksoi keskittyä yhtäjaksoisesti haastatteluun, eikä taukoja tarvinnut pitää. Jos lapsi olisi ollut väsynyt tai keskittyminen olisi herpaantunut, lapsella olisi ollut haastattelutilassa mahdollisuus leikkiä tai pelata, jonka jälkeen haastattelua olisi jatkettu.

Haastattelujen lisäksi opinnäytetyön aineistoa kerättiin päiväkodin työntekijöille tehdyllä kyselylomakkeella. Päiväkodissa on kolme työntekijää ja he yhdessä vastasivat kyselylomakkeeseen tiiminä. Kyselylomake lähetettiin työntekijöille 7.3.2016 ja heille annettiin viikon verran vastausaikaa. (Liite 3.) Kyselylomake aineistonkeruumenetelmänä mielletään usein kvantitatiivisen tutkimuksen menetelmäksi, mutta sitä on mahdollista myös käyttää laadullisessa tutkimuksessa (Tuomi ym. 2013, 74–75). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään pääsääntöisesti avoimia kysymyksiä kyselylomaketta laatiessa (Heikkilä 2014, 47). Tässä opinnäytetyössä kyselylomake koostuu suurimmaksi osaksi avoimista kysymyksistä. Kyselylomakkeessa tulee kysyä kysymyksiä, jotka ovat hyödyllisiä tutkimuksen tarkoituksen ja tutkimuskysymysten kannalta. Kaikille kysymyksille täytyy löytyä perustelut teoreettisesta viitekehystä, sekä aiemmista tutkimuksista. (Tuomi ym. 2013, 75.)

Kaikki kolme päiväkodin työntekijää vastasivat kyselylomakkeeseen yhdessä, jotta saimme selville heidän yhtenäisen näkemyksensä lasten osallisuudesta ja siitä, miten sitä kyseisessä päiväkodissa toteutetaan. Tarkoituksena ei ollut selvittää, mitä kukin työntekijä tietää osallisuudesta, vaan tarkoituksena oli luoda keskustelua työntekijöiden välillä ja saada mahdollisimman kattava vastaus. Kyselylomakkeen vastauksia vertasimme lasten haastattelu vastauksiin. Työntekijöiden kyselylomake toimi vertailukohteena ja opinnäytetyön luotettavuuden lisääjänä. (Liite 3.)

6.4 Aineiston analysointi

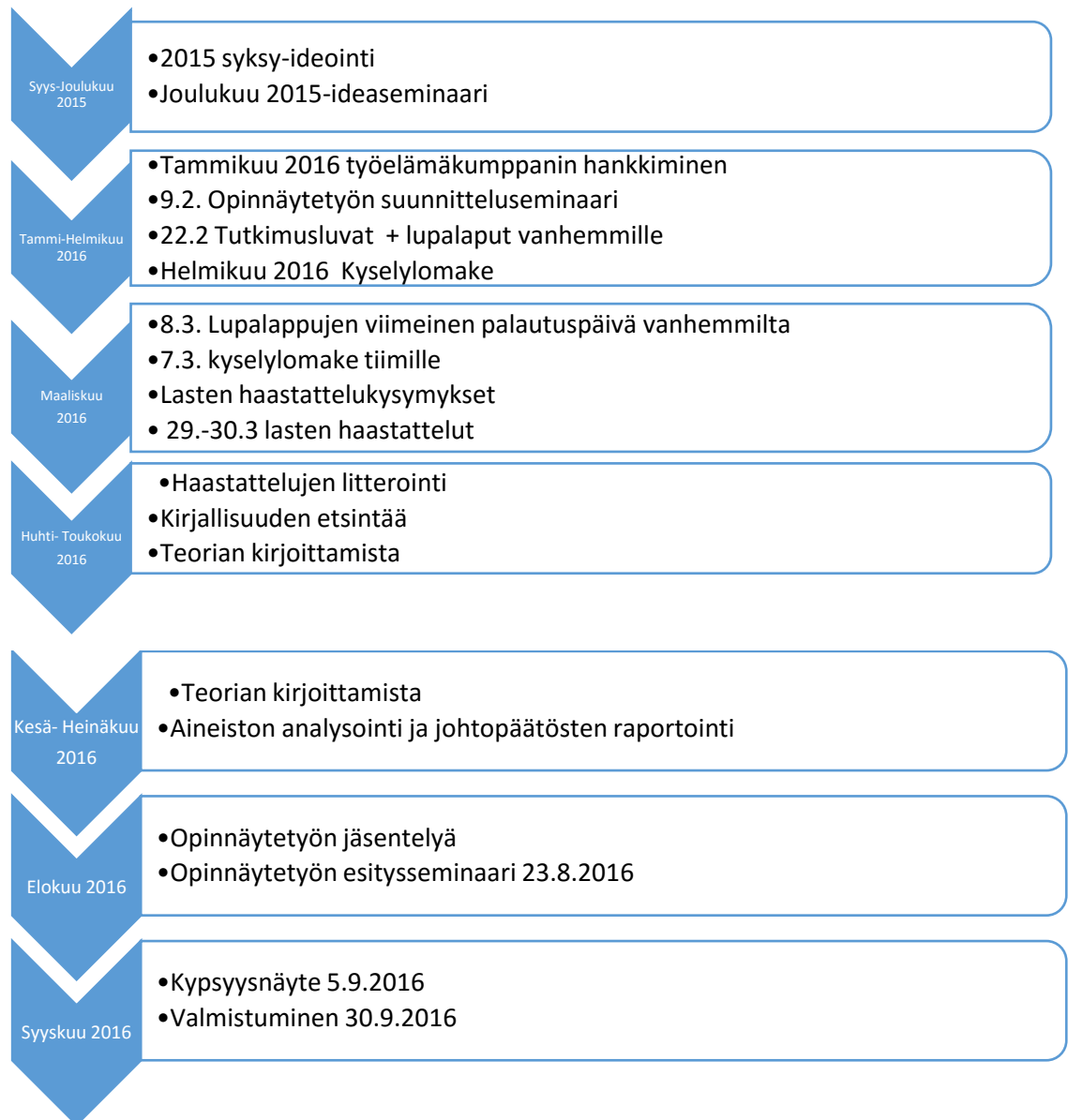
Aineiston analysointi aloitettiin ensiksi litteroimalla lasten haastattelut. Kun laadullinen aineisto kirjoitetaan puhtaaksi sana sanalta, tätä kutsutaan litteroinniksi (Hirsjärvi ym. 2007, 217). Litteroitua aineistoa saatiin yhteensä noin 27 sivua. Tämän jälkeen litteroitua aineistoa luettiin läpi, ja kaikkien lasten vastaukset koottiin yhteen, jokaisen haastattelukysymyksen alle. Tällaista aineiston koontia kutsutaan tyypittelyksi. Tyypittelyssä tiettyjen teemojen sisältä pyritään etsimään yhteneväisiä näkemyksiä ja ominaisuuksia, ja näistä muodostetaan tietynlainen yleistys. (Sarajärvi & Tuomi 2013, 93.) Tässä opinnäytetyössä lasten vastaukset tyypiteltiin tiettyjen teemojen alle. Teemat oli luokiteltu valmiiksi haastattelurunkoon, joten Sarajärven ja Tuomen (2013, 93) mukaan aineiston pilkkominen on tällöin helppoa, koska haastattelun teemat itsessään muodostavat jäsennyksen aineistoon. Lasten vastauksien tyypittelyn jälkeen, ver-

rattiin tyypittelystä saatuja yleistyksiä työntekijöiden kyselylomakkeen vastauksiin. Aineiston tulokset löytyvät tämän opinnäytetyön kohdasta 7 *Opinnäytetyön tulokset*.

6.5 Käytännön toteutus ja aikataulus

Opinnäytetyöprosessin ideointi alkoi syksyllä 2015 (kuva 2). Ideaseminaarin jälkeen aihetta rajattiin alkuperäisestä suunnitelmasta melko paljon. Tämän jälkeen yhteistyökumppania alettiin kartoittaa ja tavoitteena oli tehdä yhteistyötä uuden päiväkodin kanssa. Yhteistyö ei ollut kuitenkaan mahdollista uudessa päiväkodissa, joten kysimme työelämäkumppania tuttavan kautta. Kyseisen päiväkodin johtaja ja työntekijät kiinnostuivat aiheesta, joten yhteistyötä alettiin toteuttaa. Yhteistyökumppanin löydyttyä opinnäytetyön aihetta muokattiin päiväkodille sopivaksi ja lopullisesta aiheesta tehtiin opinnäytetyön suunnitelma. Opinnäytetyön suunnitteluseminaari pidettiin 9.2.2016. Opinnäytetyöhön haettiin tutkimuslupa päiväkodin johtajalta 22.2.2016 (liite 2). Lasten vanhemmille jaettiin lupalaput 23.2.2016, joissa kysyttiin, saako lapsi osallistua haastatteluun. Palautuspäivä lasten lupalapuille oli 8.3.2016. (Liite 1.) Päiväkoitiin toimitettiin myös valmis opinnäytetyösuunnitelma vanhempien ja työntekijöiden nähtäville. Tutkimusluvan jälkeen aloimme muotoilla työntekijöiden kyselylomaketta (liite 3). Kävimme tutustumiskäynnillä päiväkodissa 1.3.2016, jolloin esittelimme itsemme ja pidimme pienen tuokion haastatteluun osallistuville lapsille. Tuokiolla kerroimme haastattelusta ja kuinka tärkeää meille olisi heidän osallistumisensa haastatteluun. Tutustumiskäynnillä pyrimme siihen, että olisimme lapsille hieman entuudestaan tuttuja, ennen varsinaista haastattelutilannetta. Kyselylomake lähetettiin työntekijöille 7.3.2016, ja heillä oli viikko aikaa vastata siihen (liite 3). Työntekijöiden vastauksia hyödynnettiin muotoiltaessa lasten haastattelukysymyksiä. Lasten haastattelut toteutettiin 29.–30.3.2016, jonka jälkeen aineisto litteroitiin huhtikuun aikana. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys kirjoitettiin touko-kesäkuussa 2016. Opinnäytetyön tulokset ja johtopäätökset raportoitiin kesä-heinäkuun 2016 aikana. Valmis opinnäytetyö esitettiin 23.8.2016.

Kuvassa 2. esitetään opinnäytetyön etenemisprosessin vaihe vaiheelta.

KUVA 2. Opinnäytetyön etenemisprosessi

7 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Tässä luvussa esitetään kyselylomakkeen ja haastattelujen tuottamia tuloksia. Aikuis-ten ja lasten vastauksista pyritään nostamaan esiin yhteneväisyyksiä ja eroavaisuuksia. Vastauksia verrataan myös Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, jotta saadaan selville millä lasten valtaistumisen tasolla osallisuus toteutuu päiväkodin arjen perustoiminnoissa, ja ketä tilanne ja toiminta koskevat. Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaus on esitetty tämän opinnäytetyön teoreettisessa viiteke-

hyksessä sivulla 10. Lasten haastatteluista on nostettu suoria lainauksia ja tulosten raportoinnissa esiintyvät nimet on muutettu.

Työntekijöille laaditussa kyselylomakkeessa on 14 kysymystä, jotka liittyvät lasten osallisuuteen ja sen toteutumiseen päiväkodissa. Kysely on jaettu otsikkotasolla viiteen eri osioon: *A. Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodissa*, *B. Lasten osallisuuden toteutuminen arjen toiminnoissa*, *C. Ohjattu toiminta*, *D. Päiväkodin yhteisön asiat* ja *E. Osallisuuden lisääminen päiväkodissa*. Kyselylomake on nähtävillä tämän opinnäytetyön lopussa. (Liite 3.) Lapsille tehdyssä haastattelurungossa on yhteensä 27 kysymystä, jotka ovat, sekä avoimia, että suljettuja kysymyksiä. Näiden 27 kysymyksen lisäksi, haastattelurungossa on tarkentavia kysymyksiä, joita kysyttiin lapselta tarvittaessa. Haastattelu on jaettu kuuteen eri teemaan, jotka ovat *ruokailu*, *ulkoilu*, *lepoaika*, *vapaa leikki*, *ohjattu toiminta* sekä *päiväkodin yhteisön asiat*. Lisäksi lomakkeessa on aloitus- ja lopetuskysymykset. Haastattelurunko löytyy myös liitteenä tämän opinnäytetyön lopusta. (Liite 4.)

7.1 Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodissa aikuisten näkökulmasta

Työntekijät pyrkivät toteuttamaan lasten osallisuutta päiväkodissa arjen toiminnoissa, kuten kuunnellen lasten toiveita toiminnan suhteen päiväpiirin aikana. Aikuiset ottavat huomioon lasten toiveet erikoispäivinä, muun muassa kysymällä, mitä lapset haluavat tehdä, tai mitä he haluavat hoitoon tuoda. Päiväkodissa järjestetään viikoittain leloppiloita, jolloin lapsi saa päättää, minkä lelun tuo hoitoon. Lasten osallisuus on pyritty huomioimaan myös päiväkodin kausisuunnitelmassa, johon on kirjattu lasten toivelii-kuntaa- ja musiikkia. Aiemmillä toimintakausilla on kiinnitetty myös vahvasti huomiota osallisuuden toteuttamiseen. Edellä mainittujen asioiden lisäksi jokainen lapsi on saanut aikaisemmalla toimintakaudella olla kahden viikon ajan apulainen, ja lapsille on järjestetty ”omia päiviä”, jolloin lapsi on saanut päättää päivän toiminnasta. Päiväkodin varhaiskasvatussuunnitelmaan on kirjattu osio, jossa käsitellään lasten osallisuutta. Varhaiskasvatussuunnitelma ohjaa osallisuuden toteuttamista päiväkodissa.

7.2 Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin arjen perustoiminnoissa

Päiväkodin arki on jaettu työntekijöiden kyselylomakkeessa ruokailutilanteisiin, ulkoiluun, lepoaikaan ja vapaaseen leikkiin (liite 3). Lasten haastattelurungossa nämä pe-

rustoiminnot on nostettu omiksi teemoiksi (liite 4). Tässä kappaleessa vertaillaan työntekijöiden ja lasten vastauksia, koskien näitä perustoimintoja, ja esitetään millä tasolla osallisuus niissä toteutuu, verraten vastauksia Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen.

7.2.1 Ruokailu

Ruokailutilanteissa työntekijät mieltävät osallisuuden toteutuvan muun muassa siten, että aamupalalla lapset saavat itse valita vaihtoehtoista, mitä haluavat puuron sekaan. Lapset hakevat puuron vuorollaan aikuiselta. Puurosta on myös mahdollisuus kieltäytyä ja tällöin voi ottaa vain leivän. Isommat lapset voitelevat itse leipänsä. Lapselle annetaan mahdollisuus päättää puuron syötyään, ottaako leivän ja hedelmän vai pelkästään hedelmän. Lounaalla ruoka laitetaan lapselle valmiiksi lautaselle.

Kaikki lapset kertoivat, että aikuinen laittaa ruuan valmiiksi lautaselle. Neljä lapsista totesi, etteivät he saa päättää kuinka paljon ruokaa lautaselle laitetaan. Kaksi lapsista ilmaisi, että he saavat sanoa aikuiselle ottavatko ruokaa paljon vai vähän, sekä yksi lapsista ei osannut vastata kysymykseen. Kaikki lapset istuvat ruokaillessa lähes aina samalla paikalla, eli heillä on aikuisten määräämä istumajärjestys.

Istun aina samalla paikalla. Siinä missä minun nimi onkin.

Kun on jouluruoka, niin istun eri paikalla.

Kysyttäessä lapsilta, täytyykö heidän syödä ruokaa, josta ei pidä, neljä lapsista vastasi, että ruokaa täytyy maistaa. Yksi lapsista vastasi selkeästi, että ei, sekä kaksi lapsista mainitsi ruokia, joista pitävät. Lapset kertoivat, että lautanen tulee yleensä syödä tyhjäksi, mutta heillä on mahdollisuus myös viedä ruoka biojäteastiaan, jos he eivät jaksaa syödä ruokaa loppuun.

Työntekijöiden kyselylomakkeesta kävi ilmi, että oli kyse aamupalasta, lounaasta tai välipalasta, aikuinen antaa aina luvan siihen, kun lapsi saa palauttaa astiat kärryihin. Lapsilta kysyttiin avoin kysymys ”Kerro mitä tapahtuu, kun olet syönyt ruuan loppuun?”. Tällä kysymyksellä haettiin sitä, saavatko lapset nousta pöydästä omaan tahtiin, kun ovat valmiita.

Kun on keittopäivä, niin kun olen syönyt keiton, niin saa jälkkäriä, jos on vaan syönyt vähän, niin saa puoliks yhen jälkkärin.

Haen leivän, sitten juon maidon, sitten otan pastillin ja menen riisumaan.

Avoimen kysymyksen jälkeen kysyttiin tarkentavat kysymykset ”Saatko nousta pöydästä, kun olet syönyt ruuan?” ja ”Täytyykö odottaa aikuisen pyyntöä?”. Viisi lapsista kertoi, että ei saa nousta pöydästä ilma aikuisen pyyntöä. Kaksi lapsista oli sitä mieltä, että he saavat nousta pöydästä ilman aikuisen pyyntöä.

Saan ilman lupaa kun olen syönyt, mutta liemiä ei voi syödä, kun se valuu kokoajan siitä lusikasta pois.

Joo täytyy odottaa niin kauan, että aikuinen on syönyt.

Verrattaessa lasten ja työntekijöiden vastauksia Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, ruokailutilanteissa lasten osallisuuden valtaistumisen taso vaihtelee ”mukana olon” ja ”vaihtoehtoista valinnan”-tasojen välillä. Päätöksenteko on ruokailutilanteissa sekä lapsen henkilökohtaista että aikuisten ja lasten välistä. Lasten vastauksista voidaan päätellä, että ruokailutilanteet ovat pääsääntöisesti aikuisjohdettuja. Lapsille laitetaan ruoka valmiiksi ja aikuinen antaa aina luvan, kun ruokapöydästä saa nousta.

7.2.2 Ulkoilu

Työntekijät vastasivat, että ulkoillessa lapset saavat vapaasti valita, mitä haluavat ulkona tehdä ja leikkiä. Talvisin lapset auttavat työntekijöitä muun muassa lumien työntämisessä ja kesäisin ulkolaatikon siivoamisessa. Ulkona lasten leikkitoiveita kuunnellaan ja mahdollistetaan. Jokainen lapsi kertoi saavansa leikkiä ulkona, mitä haluaa ja kenen kanssa haluaa. Kaikilla esillä olevilla leluilla saa leikkiä ja lelut ovat lasten ulottuvilla. Kesä- ja talvilelut ovat kuitenkin lajiteltu erikseen. Kaikki lapset kertoivat, että he korjaavat yhdessä lelut takaisin laatikkoon sisälle lähtiessä.

Kesäleluilla leikitään kesällä ja talvileluilla leikitään talvella.

Ei pikkulapioilla ja ämpäreillä, sit annetaan lupa. Kuhan vesikelit tulee, niin sit saa.

Me viedään ne takaisin sinne leikkimökin terassille. Kaikki me siivotaan toisten tavarat.

Työntekijöiden ja lasten vastauksia verrattaessa Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, käy ilmi, että lasten osallisuus on ulkoilussa parhaimmillaan neljännellä lasten valtaistumisen tasolla ”omat aloitteet”. Ulkoilussa lasten osallisuus toteutuu, myös ”mukana olon”, ”kuulluksi tulemisen” ja ”vaihtoehtoista valinnan” – tasolla. Ulkoilun aikana toiminta on henkilökohtaista, lasten keskinäistä, sekä aikuisten ja lasten välistä.

7.2.3 Lepohetki

Työntekijät kertoivat, että lepoaika varten lapset saavat joskus tuoda mukanaan oman satukirjan, joita luetaan nukkumaan käydessä. Kaikki lapset kertoivat, että he saavat viedä oman unikaverin lepoaikaan. Yksi lapsista kertoi, että lepopäivänä on saanut tuoda oman kirjan, mutta sitä ei ole luettu lepoaikaan. Muut kuusi lasta oli sitä mieltä, ettei omaa satukirjaa ole saanut tuoda.

Onko sinun tuomaa kirjaa luettu? – Ei vaan, jos tuo lepopäivänä satukirjan, niin sit voi katella sitä itse leikkiaikoina.

Lapsilta kysyttäessä, täytyykö lepoaikaan nukkua, jos ei väsyä, kolme lapsista vastasi, että täytyy ja neljä oli sitä mieltä, että lepoaikaan täytyy ainakin levätä. Työntekijät kirjoittivat kyselylomakkeessa, että mikäli lapsi ei nuku lepoaikaan, saa hän lähteä tiettyyn aikaan leikkimään. Kolme lapsista kertoi pääsevänsä lepoaikaan aikaisemmin pois, kunhan olivat hetken levänneet. Muut lapset olivat sitä mieltä, että heidän täytyy olla lepoaikaan päivänunien päättämiseen asti.

Eikä. Täytyy nukkua.

Niinku olen nukkunut, niin sit minä pääsen aina aikaisin pois.

Verrattaessa lasten ja työntekijöiden vastauksia Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, voidaan todeta, että lepohetkellä lasten osallisuus on valtaistumisen toisella tasolla ”kuulluksi tuleminen”. Kaikki lapset ovat mukana lepohetkellä ja kuuntelevat satua, mutta voivat päästä lepohuoneesta aikaisemmin pois, mikäli eivät nuku. Nukkuminen ja unilun tuominen päiväkotiin on jokaisen lapsen henkilökohtainen asia, mutta lepohuoneesta aikaisemmin pääseminen on aikuisen ja lapsen välinen asia.

7.2.4 Vapaa leikki

Työntekijät kirjoittivat, että vapaan leikin tilanteissa lapsen osallisuutta pyritään vahvistamaan lapsen toiveita kuunnellen leikkejä jakaessa. Lapsi saa myös usein valita leikkikaverin itse. Suurin osa lapsista kertoi, että aikuinen ei ohjaa leikkeihin. Kaikki lapset olivat sitä mieltä, että he saavat valita leikin, sekä leikkikaverin itse.

Meillä on leikkivalintataulu. Siihen laitetaan sellasia merkkejä, missä on lelujen kuvat ja sitten vaan aikuinen sanoo ”Mikko ja Einari” ja sitten me tullaan laittaa ne merkit mihin leikkiin me tullaan. Siihen laitetaan risti päälle, jos on liian paljon.

Työntekijöiden kyselylomakkeesta ilmeni, että päiväkodissa järjestetään joka perjantai omalelupäiviä. Myös kaikki lapset mainitsivat viikoittaisen lelupäivän, ja että omalla lelulla saa leikkiä vapaan leikin aikana, silloin kun päiväkodissa ei ole ohjattua toimintaa.

Onko teillä päiväkodissa omalelupäiviä? - On semmosia missä tuuan ihan omat kotoa. Sitten kerrotaan, onko ne uusia vai vanhoja.

Milloin sillä saa leikkiä?:

- *Nokun ei tarvitse mennä penkille istumaan.*
- *Silloin kun aikuinen sanoo.*
- *Aamupiiri on mennyt läpi, niin sitten saa leikkiä.*

Työntekijöiden ja lasten vastauksia verrattaessa Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, saadaan selville, että lasten osallisuus toteutuu parhaim-

millaan neljännellä valtaistumisen asteella ”omat aloitteet”, sillä lapset valitsevat lähes aina itse leikkinsä ja leikkikaverinsa. Vapaan leikin tilanteissa toiminta ja päätöksenteko ovat pääsääntöisesti henkilökohtaista ja lasten keskinäistä. Omanlelunpäivinä päätös siitä, milloin omalla lelulla saa leikkiä, on aikuisten ja lasten keskinäistä.

Kaikki lapset kertoivat, että kaikilla päiväkodin leluilla saa leikkiä, mutta he eivät yletty itse kaikkiin leluihin. Kysyttäessä lisäkysymys ”Olisko kiva ylettyä kaikkiin leluihin?”, kaikkien lasten mielestä se olisi mukavaa. Turjan (2011, 32) mukaan lasten osallisuutta mahdollistetaan silloin, kun päiväkodin yhteinen materiaali on lasten saatavilla. Lasten pääsy yhteisiin materiaaleihin mahdollistaa myös muuta toimintaa ja tiedonsaantia.

En ainakaan, niinku ne nukkekodit on ylhäällä, niin mä pyydän aikuisen apua. Mä en saa tuolta ylhäältä niitä, koska mä olen liian lyhyt, kun se on niin korkealla.

7.3 Lasten osallisuuden toteutuminen ohjatussa toiminnassa

Ohjatun toiminnan erittelimme työntekijöiden kyselylomakkeessa omaksi osioksi. Haastattelussa lapset kertoivat erilaisista tuokioista, joita päiväkodissa järjestetään:

Öö lorupussia ja laululeikkejä. Laululeikit on pelkkiä lauluja, jotka me osataan ilman musiikkii.

No aamupiiri, päiväpiiri, välillä lauluja. Välillä aamupiirillä jotain jumppaa.

Peikkojumppaa välillä ja musiikkia.

Ohjatussa toiminnassa työntekijät osallistavat lapsia siten, että lasten toiveet huomioidaan yleensä tuokioiden päätteeksi, esimerkiksi musiikkituokioilla lauletaan lopuksi lasten toivelauluja. Kaikki lapset kertoivat haastattelussa saavansa ehdottaa omia lempilauluja ja leikkejä tuokioiden aikana.

No joo, mut mun lempilaulu on bussilaulu, peikkojumppa ja Täti Monika.

Meillä kotonakin on Täti Monika.

Joo kun on synttärit.

Työntekijät kertoivat, että lapsilla on myös mahdollisuus olla osallistumatta ohjattuun toimintaan, mutta silloin lapsi seuraa vierestä tuokiota. Lapsilta kysyttäessä, täytyykö heidän osallistua tuokioihin, saatiin monia erilaisia vastauksia.

No joo, jos se on joku kiva.

Öö joo, täytyy niihin tuokioihin osallistua, koska muutkin kuuntelee.

Kysyn ensin aikuiselta.

Täytyy, kaikkien täytyy tulla vaikka minieskarit on jäänyt kesken, niin ne ei vaan tuu sinne.

Haluan varmaan.

Joo.

Ei tarvii osallistua.

Verrattaessa työntekijöiden ja lasten vastauksia Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, selviää, että toiminnan suunnittelu on lähinnä työntekijöiden keskinäistä. Lasten osallisuus toteutuu ohjatussa toiminnassa valtaistumisen toisella tasolla ”kuulluksi tuleminen”. Lapset saavat esittää tuokioilla laulu- ja leikki-toiveita, eli toiminta on lasten ja aikuisten välistä. Jokainen lapsi on ryhmässä mukana, vaikka ei osallistuisikaan toimintaan. Turja (2011, 33–34) huomauttaa, että lapsella on oikeus olla myös osallistumatta eli osallisuuden tulee pohjautua vapaaehtoisuuteen. Myös osallistumattomuus voi olla osallisuutta.

7.4 Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin yhteisön asioissa

Työntekijöiden mielestä lapset ovat osallisina myös päiväkodin yhteisön asioissa, joiksi kyselylomakkeessa luokittelimme retket ja juhlat, sekä päiväkodin säännöt. Lasten haastattelussa esitettiin samasta aihealueesta kysymyksiä. Lisäksi lapsilta kysyt-

tiin, mistä asioista he saavat päättää päiväkodissa. Työntekijät kertoivat, että retkiä ja juhlia suunniteltaessa lasten toiveita ja mielipiteitä kysytään. Työntekijät poimivat lasten puheista ideoita toiminnan suunnitteluun. Jos lapset ovat puhuneet haluavansa pulkkamäkeen, tällöin liikuntatuokiolla pyritään lähteä laskemaan mäkeä. Jokainen haastateltava lapsi kuitenkin oli sitä mieltä, että he eivät ole saaneet ehdottaa retkeilykohteita.

Aikuiset päättää mihin me mennään.

En, vaan aikuiset.

Seitsemästä lapsesta kuusi oli sitä mieltä, että päiväkodissa käydään retkillä. Lapset kertoivat käyneensä muun muassa metsäretkillä, kävelyretkillä, puistossa sekä katsomassa lintuja ja luontoeläimiä.

Joo kävelyretkellä ja kesällä metsäretkellä, kun me...se kävelyretki oli ku menttiin puistoon, se ei ollutkaan pelkkä kävelyretki. Me käveltiin siihä liikennetielle, nii me oltiinkin umpikujassa.

Lapset kertoivat, että päiväkodissa on järjestetty syntymäpäiväjuhlia, ja muista juhlista kysyttäessä kolme lapsista mainitsi joulujuhlan. Voidaan olettaa, että muut lapset eivät muistaneet mainita joulujuhlaa, siksi koska sitä ei järjestetä päiväkodin tiloissa. Kuusi seitsemästä lapsesta kertoi saaneensa esittää juhlissa jotain, mutta lapset kuitenkin totesivat, etteivät olleet saaneet ehdottaa, mitä haluaisivat esittää.

Nokun ensiks on jonkun synttärit, niin tänne on tullut sellasia, niin sellasia pieniä pieniä pieniä herkkuja, mut kakkua ei voi tuoda, ku sitä ei voi laittaa pakettiin.

No joo ne on siellä yhdessä paikassa se joulujuhla, ja siellä juotiin myös mehua ja syötiin piparia, ja öö me istuttiin Kertun kaa vierekkäin.

No ootko sä saanut esittää siellä jotain? - Öö revontulitanssin isojen kaa.

Saitko sä toivoa mitä esität? – En vaan aikuiset on päättänyt ite.

Työntekijöiden juhlia ja retkiä koskevia vastauksia verrattaessa Turjan (2011, 32) lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaukseen, voidaan todeta, että lasten osallisuus toteutuu heidän mielestään ”kuulluksi tulemisen”- tasolla. Kaikki lapset olivat kuitenkin sitä mieltä, etteivät he ole saaneet vaikuttaa retkikohteisiin tai juhlien järjestämiseen. Lapset ovat olleet mukana retkillä ja toteuttamassa esimerkiksi joulujuhlan esityksiä. Toiminta juhlien ja retkien osalta on aikuisten ja lasten välistä, sekä laajemman yhteisön toimintaa.

Työntekijät ovat keskustelleet tällä kaudella yhdessä lasten kanssa päiväkodin säännöistä. Viime vuonna säännöt laadittiin yhdessä lasten kanssa ja ne olivat näkyvillä päiväkodin seinällä. Yksi lapsista kertoi olleensa mukana yhden kerran laatimassa sääntöjä. Päiväkodissa oli selvästikin keskusteltu säännöistä, koska lapset muistivat niitä erittäin hyvin. Ainostaan nuorin haastateltavista ei ymmärtänyt, mitä sana sääntö tarkoittaa.

Ei saa riehua pöydässä, ei saa ottaa toisien kädestä lelua, ei saa töniä, ei vaan saa mennä siihen leikkiin omilla säännöillä, tai ottaa toisen merkkiä pois siitä, ja sit tulee aikuinen ”Hei toi merkki on poissa” ja täytyy mennä siihen samaan leikkiin missä oli äsken.

Lapset ovat olleet mukana, kun päiväkodin säännöistä on keskusteltu, mutta tällä toimintakaudella lapset eivät ole saaneet olla mukana keksimässä sääntöjä. Turja (2011, 31) toteaa, että vaikka jo vuosia on puhuttu lapsilähtöisestä pedagogiikasta, silti varhaiskasvattajien on käytännössä hankalaa antaa lapsille tilaa muun muassa toimintasääntöjen laatimisessa. Kun lapsilta kysyttiin, mistä asioista he saavat päättää päiväkodissa, kolme lapsista kertoi saavansa päättää leikistä, kolmelle lapsista kysymys tuntui olevan liian vaikea, ja yksi lapsi kertoi, ettei saa päättää mistään asioista päiväkodissa.

No niistä asioista, että mitä haluan leikkiä.

No..en mitään, aikuiset päättää.

En mä nyt sitä ihan muista.

7.5 Osallisuuden lisääminen päiväkodissa

Viimeisenä kohtana kyselylomakkeessa kysytään, millä tavoin työntekijät voisivat lisätä lasten osallisuutta päiväkodissa. Työntekijät toivat esille, että he voisivat auttaa lapsia tuomaan enemmän ideoita esiin, joita he voisivat hyödyntää päiväkodin arjessa. Lasten kuuleminen ei ole ainoastaan yksittäisen lapsen toiveiden täyttämistä, vaan kaikkia ryhmän lapsia tulee kuunnella, jotta erilaiset näkökulmat tulevat esiin ja päästään kaikkia tyydyttävään ratkaisuun yhteisen neuvottelun myötä. Lapsia kuunneltaessa voidaan hyödyntää esimerkiksi äänestyksiä, arpomisia ja neuvotteluja ryhmässä, joka ohjaa myös lapsia demokraattisten käytäntöjen oppimiseen. (Turja 2011, 30.)

Kysyimme jokaiselta lapselta haastattelun lopuksi: *Jos saisit päättää jostain asiasta päiväkodissa, mistä päättäisit?*

Kaverin kanssa leikkimisestä.

Öö töniminen..miettisin et muita ei saa tönä.

Hmm..leikistä.

Emmä tiedä.

Sulla on täällä kaikki ihan hyvin näin, niinkö? – Joo.

Öö no jostain muusta, leikkiä nukkekotia, jos Liisa leikkii ja mulla ei oo mitää käissä, ja sit mulla ei oo mitää tekemistä, ja sit mä vaihan hamahelmiin. Marttikin tekee hama-helmiä..

No että me leikitään kaikkia, ja mutkun mut noilla me ei ikinä ole leikkiny mitä tuolla ylhäällä on.

Suurin osa lapsista vastasi, että he haluaisivat päättää leikistä itse. Lapsien tämän kohdan vastauksista ja aiemmistakin vastauksista voidaan päätellä, että leikki on lapsille hyvin tärkeä asia. Yksi lapsista ei keksinyt, mistä haluaisi päiväkodissa päättää. Turja (2011, 31) toteaaakin, että vapaa leikki on lapsille oma aikuisista erillinen maailmansa, jossa lapset voivat ainakin teoriassa toimia itsenäisesti ja päättää asioistaan. Leikki on

lapselle ominaisinta toimintaa, jonka vapaaehtoisuus vahvistaa lapsen mielikuvaa toiminnasta (Lastentarhanopettajaliitto ry 2004, 17).

8 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tuloksia tarkasteltaessa, voitiin tehdä johtopäätös, että lasten osallisuus toteutuu parhaiten ulkoilussa ja vapaassa leikissä. Näissä perustoiminnoissa, lasten valtaistumisen taso on jopa neljännellä tasolla ”omat aloitteet”. Vapaassa leikissä ja ulkoilussa toiminta on lähinnä lasten keskinäistä, ja näissä perustoiminnoissa lapsi saa päättää, mitä tekee ja kenen kanssa. Järvinen ja Mikkola (2015, 46) toteavat, että lapset nauttivat leikistä, koska tällöin he saavat vaikuttaa tilanteisiin ja saavat aikaan toimintaa. Leikki on ainoa toimintapa, jossa lapset saavat itse vaikuttaa toimintaan ja käyttää valtaa, sillä muualla ei välttämättä ole vaikuttamisen mahdollisuutta. Päiväkodin lepohetkellä ja ohjatussa toiminnassa lasten osallisuus toteutuu ”mukana olon”, sekä ”kuulluksi tulemisen”-valtaistumisen tasolla.

Tulosten perusteella osallisuus toteutuu heikoiten ruokailutilanteissa. Ruokailutilanteista kysyttiin työntekijöiltä yhdellä avoimella kysymyksellä, kun taas lapsille esitettiin useita suljettuja kysymyksiä. Tämän vuoksi työntekijöiltä ja lapsilta saatiin hyvin erilaisia vastauksia, joten niiden vertaileminen keskenään oli lähes mahdotonta. Eri-laisten vastauksien vuoksi yhtä selkeää johtopäätöstä koskien ruokailua, ei voitu tehdä, joten ei voida todeta varmasti, millä valtaistumisen tasolla osallisuus toteutuu ruokailutilanteissa. Tuloksista ilmeni selkeästi kuitenkin se, että aikuiset laittavat ruuan lasten lautasille. Työntekijät ja lapset olivat tästä asiasta täysin samaa mieltä. Härkönen ja Kettukangas (2014, 109) toteavat, että päiväkotien hygieniaa on ohjeistettu nykyään siten, etteivät lapset itse ottaisi ruokaa ruoka-astioista. Osallisuutta lisätäksemme, olisi kuitenkin mietittävä uudelleen, voisiko lapset itse annostella oman ruokansa, voidella leipänsä ja kaataa juomansa. Pienempien lasten kohdalla on kuitenkin pohdittava, osaako lapsi määrittää, minkälainen ravinto ja millainen ruokamäärä ovat hänelle hyväksi.

Tuloksia tarkasteltaessa huomattiin, että myös päiväkodin yhteisön asioissa lasten osallisuus toteutuu heikoiten. Lapsilla ja työntekijöillä oli täysin eriävät vastaukset, koskien sitä, saavatko lapset ehdottaa retkeilykohteita. Työntekijät kertoivat kysyvän-

sä lasten toiveita ja ideoita retkien suunnitteluun, kun taas lapset olivat sitä mieltä, etteivät saa ehdottaa retkeilykohteita. Eriävät vastaukset lasten ja työntekijöiden kesken, saattoi johtua siitä, etteivät lapset tiedä työntekijöiden hyödyntävän heidän ideoitaan toiminnan suunnittelussa. Turja (2011, 31) toteaa, että työntekijät poimivat huomaamattaan lasten puheista ideoita yhteisen suunnittelun sijaan. Tällöin lapset eivät tiedä tullessa kuulluksi, eivätkä koe, että heidän ajatuksiaan arvostetaan. Hintsala (2011, 77) painottaa, että retkiä suunniteltaessa lasten osallisuutta voidaan vahvistaa ja viedä jopa ”neuvottelun” tasolle, kun retkeilykohteita suunniteltaisiin lasten kanssa pienryhmissä. On tutkittu, että luonnonilmiöiden ihmettely ja lähiympäristön tutkiminen on pienryhmäsuunnittelun myötä lisääntynyt. Tuloksia tarkasteltaessa, lasten vastauksista kävi ilmi, että lapset saavat kyllä esittää juhlissa jotakin, mutta ei ehdottaa mitään haluaisivat esittää. Turjan (2011, 27) mukaan Hartin (1992) portaiden kolmea alinta askelta, ei pidetä osallisuuteen kuuluvina, esimerkiksi esiintymistä juhlissa pidetään vain mukana olona aikuisten toiminnassa. Näillä alimmilla portaiden askelmilla, lapset ovat tietoisia siitä mitä toiminnalla tavoitellaan, mutta aikuiset päättävät, miten ja missä asioissa lapset voivat tulla kuulluksi, olla osallisia ja vaikuttaa.

Työelämäkumppanina toimivan päiväkodin osallisuutta voitaisiin lisätä, muun muassa ruokailutilanteissa siten, että lapset saisivat harjoitella ottamaan ruokaa itse ja annostelemaan sitä. Isommat lapset voisivat myös harjoitella kaatamaan itselleen ruokajuoman. Ruokailutilanteet voisi tehdä enemmän lasta osallistavammaksi, myös siten, että lapsille annettaisiin mahdollisuus nousta pöydästä itsenäisesti ruoan syötyään, ilman aikuisen lupaa. Lapset syövät eri tahtiin, ja nopeimmille syöjille istuskelu omalla paikalla saattaa käydä pitkävetoiseksi. Itsenäinen ruoan ottaminen, astioiden vieminen ja pöydästä nouseminen, opettaa lapselle muun muassa vastuun ottamista ja päätöksen tekoa, sekä luo tunteen lapselle siitä, että häneen luotetaan.

Työntekijät mainitsivat kyselylomakkeessa, että he voisivat lisätä osallisuutta auttamalla lapsia tuomaan enemmän ideoita esiin toiminnan suunnitteluun. Tätä voitaisiin kehittää siten, että lapsilta kysyttäisiin päivittäin, esimerkiksi aamupiirillä toiveita toiminnan suhteen, sekä juhlia ja retkiä suunniteltaessa, voitaisiin järjestää erillisiä suunnittelutuokioita pienryhmissä lasten kanssa. Lapsilta kysyttäessä suoraan heidän mielipiteitään, saavat he kokemuksen siitä, että heitä kuullaan ja he saavat vaikuttaa itseään koskeviin asioihin päiväkodissa. Työntekijät kertoivat myös aikaisemmalla toimintakaudella järjestetyistä lasten ”omista päivistä” ja viikkoapulaisista. Tällainen

toiminta on lasta hyvin osallistavaa, joten lasten ”omat päivät” ja viikkoapulaiset voisi ottaa takaisin toimintasuunnitelmaan.

9 OPINNÄYTETYÖN EETTISYYS JA LUOTETTAVUUS

Tärkeimpinä eettisinä periaatteina ihmisiin kohdistuvissa tutkimuksissa pidetään tutkittavan suostumusta, tutkimuksen seurauksia, luottamuksellisuutta ja yksityisyyttä. Yleisperiaatteena on, että haastateltavat ovat antaneet suostumuksensa kattavan informaation pohjalta. Homan (1991, 69) toteaa, että haastateltavan tulee voida hyväksyä tai kieltäytyä osallistumasta tutkimukseen sen tiedon varassa, joka koskee tutkimuksen tarkoitusta. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 20.) Informoimme päiväkodin johtajaa, työntekijöitä sekä lasten vanhempia viemällä opinnäytetyösuunnitelman päiväkotiin, jossa kerroimme opinnäytetyömme tarkoituksesta ja tavoitteista. Vanhemmille jaettiin lupalaput, joissa kerroimme lisää opinnäytetyömme aiheesta ja aineiston keruu menettelämästä. Lupalapuista ilmeni myös, että haastattelut toteutetaan nimettömänä, sekä aineisto hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Lupalapuissa kysyimme lupaa, saavatko heidän lapsensa osallistua haastatteluun. Vanhemmilla oli myös mahdollisuus kieltäytyä antamasta suostumustaan. (Liite 1.) Annoimme myös lapselle mahdollisuuden olla osallistumasta haastatteluun, mikäli lapsi ei olisi halunnut osallistua siihen. Opinnäytetyössä ei mainita yhteistyökumppanina toimivan päiväkodin nimeä, sekä lasten nimet on muutettu raportoidessa tuloksia. Liitteinä olevista lupalapuista, on korvattu päiväkodin nimi X-kirjaimella (liite 1). Nauhoitteet poistettiin litteroinnin jälkeen, ja litteroitu aineisto tuhottiin, kunnes aineisto oli raportoitu. Luottamusta lisäsi se, että kävimme keskustelemassa päiväkodin johtajan, sekä työntekijöiden kanssa opinnäytetyön aiheesta ennen opinnäytetyön toteutusta, sekä pidimme lapsille tuokion, jossa kerroimme haastattelusta, sen kulusta ja tärkeydestä.

Sarajärvi ja Tuomi (2013, 140–141) ovat laatineet listan, jonka avulla tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida. Seurasimme tätä listaa arvioidessa tämän opinnäytetyön luotettavuutta. Eettisyyttä tarkasteltaessa tulee pitää mielessä oman tutkimuksen kohde ja tarkoitus, sekä mitä olet tutkimassa ja miksi (Sarajärvi & Tuomi 2013, 140). Pidimme mielessämme koko opinnäytetyönprosessin ajan tutkimuskohteemme, eli lasten osallisuuden toteutumisen tarkastelun, sekä opinnäytetyön edetessä seurasimme, että vastaamme tutkimuskysymykseen.

Sarajärvi ja Tuomi (2013, 140) esittävät, että aineiston keruuta tulisi pohtia menetelmä ja tekniikkana, sekä miettiä aineiston keruuseen liittyviä erityispiirteitä, mahdollisia ongelmia ja merkityksellisiä seikkoja. Mielestämme aineiston keruumenetelmät, joita käytimme opinnäytetyössä, toimivat hyvin opinnäytetyön aiheen kannalta. Hirsjärvi ja Hurme (2001, 34–35) toteavatkin, että haastattelu on joustava tiedon keruu menetelmä, joka sopii monenlaisiin eri tutkimustarkoituksiin. Kyselylomake sekä haastattelu ovat ajattelun ja tietoisuuden sisältöihin suuntautuvia menetelmiä.

Kyselylomaketta käytetään usein sen helppouden takia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 35), ja tästä syystä se myös valikoitui meidän aineiston keruu menetelmäksi. Työntekijöiden haastattelulila olisimme saaneet kattavammat ja luotettavammat vastaukset, mutta kiireellisen aikataulun vuoksi, päädyimme tekemään heille yhteisen kyselylomakkeen. Yhteinen kyselylomake oli kuitenkin siitä syystä hyvä, että työntekijät pääsivät pohtimaan yhdessä vastauksiaan ja keskustelemaan osallisuuden toteutumisesta päiväkodissa. (Liite 3.) Hirsjärvi ja Hurme (2001, 37) kuitenkin huomauttavat, että kyselylomakkeiden heikkoutena on se, että, vaikka tutkijan mielestä hänen laatimansa kysymykset ovat hyvinkin kattavia, ne silti harvoin tavoittavat vastaajan ajatusmaailmaa. Meillä oli ennakko-odotuksia, siitä, minkälaisia vastauksia laatimamme kysymykset tuottavat, joten oli hieman yllättävää huomata, etteivät meidän ja työntekijöiden ajatusmaailmat täysin kohdanneet. Tästä opimme, että on erittäin tärkeää pitää mieli avoinna ja välttää ennakko-odotuksia.

Valitsimme lasten haastattelut tiedon keruumenetelmäksi, jotta lapset pääsivät mahdollisimman osallisiksi, ja että he saivat itse vastata heitä koskeviin asioihin. Haastattelu on menetelmä, joka tarjoaa hyvät mahdollisuudet motivoida vastaajia, sekä se on menetelmänä joustava ja sallii tarkennuksia (Hirsjärvi & Hurme 2001, 36). Huomasimme haastattelutilanteessa haastattelun teemojen etenevän epäloogisessa järjestyksessä, verrattuna päiväkodin päivästruktuuriin, joten tämän myötä muutimme kysymysten järjestystä. Jätimme osan tarkentavista kysymyksistä kysymättä, jos lapsi ei osannut vastata niin sanottuun ”pääkysymykseen”. Haastattelurunkoon lisättiin haastattelujen aikana yksi tarkentava lisäkysymys, ”*Olisiko kiva jos ylettyisit kaikkiin leluihin?*”. Haastatteluiden yhteydessä huomattiin lasten käyttävän eri termiä ”*leluvarastosta*”, joten tämän jälkeen jatkettiin käyttäen lapsen termiä ”*lelulaatikko*”.

Hirsjärvi ja Hurme (2001, 185) kertovat, että haastatteluaineiston luotettavuus riippuu sen laadusta, eli onko kaikkia haastateltavia haastateltu, onko tallenteiden kuuluvuus hyvä ja onko litteroinnissa käytetty samaa tekniikkaa alusta loppuun. Haastattelimme kaikki lapset, ketkä saivat luvan osallistua haastatteluun ja nauhoitimme kaikki haastattelut kahdella nauhurilla. Kahdella nauhurilla vahvistettiin tallenteiden kuuluvuus, ja kaikkien haastattelujen purkamisessa käytettiin samaa litterointi tekniikkaa. Voidaan siis sanoa, että haastatteluaineistomme on luotettavaa.

Opinnäytetyöprosessi kesti kaiken kaikkiaan vuoden verran. Opinnäytetyötä tehtiin muiden opintojen, työharjoittelun ja töiden ohessa. Prosessia tarkasteltaessa jälkikäteen, voidaan todeta, että aikataulu on ollut melko tiukka. Lopullisen aiheen muotoutuminen kesti odotettua kauemmin, joten opinnäytetyön aineisto kerättiin vasta maaliskuun lopulla, ja työtä alettiin työstää kunnolla touko-kesäkuun vaihteessa. Opinnäytetyön luotettavuutta olisi voinut lisätä se, että raportointiin olisi käytetty pidempi aika.

10 POHDINTA

Opinnäytetyömme prosessin alkuvaiheet olivat takkuilevia. Yhteistyökumppania ei meinannut löytyä, ja tämän vuoksi aiheita oli vaikea muokata sopivaksi. Alusta asti oli kuitenkin selvää, että halusimme opinnäytetyön aiheen käsittelevän lasten osallisuutta. Kun yhteistyökumppani lopulta löytyi, saimme melko vapaasti muokata aiheita heidän päiväkodilleen sopivaksi. Yhteistyö sujui mielestämme mutkattomasti koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyöprosessin aikataulussa pysyttiin, mutta raportointiin olisi voinut jättää hieman enemmän aikaa.

Tutkimuskysymyksemme oli, *kuinka lasten osallisuus toteutuu päiväkodin arjessa ja sen perustoiminnoissa?* Kysymys oli laaja, mutta valitsemamme aineiston keruu menetelmät antoivat meille luotettavaa aineisto, josta saimme nostettua selkeitä tuloksia ja johtopäätöksiä. Tulosten raportointia ja johtopäätösten tekoa hankaloitti se, että olimme esittäneet työntekijöille useita avoimia kysymyksiä ja lapsille suljettuja, että avoimia kysymyksiä, joten tämän vuoksi työntekijöiden ja lasten vastauksia oli hankala verrata toisiinsa. Kyselylomakkeen ja haastattelurungon tekeminen oli yllättävän haastavaa, ja huomasimme tulosten raportoinnin aikana muutamia asioita, joita olisi

voinut tehdä toisin niiden suhteen. Näitä asioita oli muun muassa kysymysten järjestys sekä se, että kyselylomakkeen ja haastattelurungon olisi täytynyt olla enemmän yhteneväisiä. Saimme kuitenkin totuudenmukaisia ja kattavia vastauksia ja mielestämme saimme vastauksen tutkimuskysymykseemme.

Varmistimme, että kaikkiin haastattelukysymyksiin löytyi perustelut teoriasta, ja mielestämme teoreettinen ja empiirinen osuus kohtaavat ja etenevät loogisessa järjestyksessä opinnäytetyössä. Opinnäytetyön tulokset antavat päiväkodin työntekijöille tietoa lasten ajatuksista ja siitä, millä tasolla lasten osallisuus toteutuu arjen perustoiminnoissa. Kun nämä tulokset on nostettu työntekijöiden tietoisuuteen, voivat he kehittää toimintaansa osallisempaan suuntaan. Jatkotutkimusehdotuksena voisi olla, että osallisuutta tarkasteltaisiin muutaman vuoden kuluttua samassa päiväkodissa uudelleen, ja selvitettäisiin, onko toiminta kehittynyt osallisempaan suuntaan. Toiminnallisen opinnäytetyön kyseisessä päiväkodissa voisi toteuttaa, esimerkiksi jonkinlaisena osallisuusprojektina, yhdessä työntekijöiden ja lasten kanssa. Myös vanhemmat voisi ottaa mukaan projektiin, sillä vanhempien osallisuutta painotetaan varhaiskasvatuslaissa ja asiakirjoissa.

Opinnäytetyöprosessi opetti meille molemmilla todella paljon. Ensinnäkin koko opinnäytetyön tekeminen oli meille molemmille täysin uusi asia. Oli mielenkiintoista huomata, kuinka kauan tällaiseen prosessiin menee ja kuinka paljon sitoutumista siihen vaaditaan, varsinkin, kun työtä tekee toisen ihmisen kanssa. Yhteistyömme onnistui loistavasti, eikä turhia ristiriitoja syntynyt. Opinnäytetyöprosessi opetti aikataulutamista, sinnikkyyttä, yhteistyötaitoja, tiedonhankintaa sekä vahvisti omaa ammatillisuuttamme, koskien päiväkotia arkea ja lasten osallisuutta. Teoriakirjallisuuden etsiminen ja teorian kirjoittaminen on mahdollistanut omaan ammattikirjallisuuteen perehtymistä. Saimme myös mittaamattoman arvokasta kokemusta lasten haastatteluista. Olemme tyytyväisiä aikaansaamaamme opinnäytetyöhön, joten tähän on hyvä päättää kolmen vuoden taival Mikkelin ammattikorkeakoulussa.

LÄHTEET

Alasuutari, Maarit 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelusta. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy, 145–162.

Alila, Kirsi & Parrila, Sanna (toim.) 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Katsaus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010. Oulu: Uni-print Oulu.

Eskola, Jaria & Suoranta, Juha 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.

Heikka, Johanna, Fonsén, Elina, Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio- Niini Oy.

Heikkilä, Tarja 2014. Tilastollinen tutkimus. Porvoo: Bookwell Oy.

Helenius, Aili, Karila, Kirsti, Munter, Hilikka, Mäntynen, Pirkko & Siren-Tiusanen, Helena 2001. Pienet päivähoidossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WS Bookwell Oy.

Hintsala, Sanna 2011. Yhdessä tekemällä tyytyväisempää väkeä. Teoksessa Mäkitalo, Anna-Riitta, Nevanen, Saila, Ojala, Mikko, Tast, Sylvia, Venninen, Tuulikki & Vilpas, Birgitta (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Yliopistopaino, 74–82.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino

Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy.

Järvinen, Kirsi & Mikkola, Petteri 2015. Oletko sä meidän kaa? Näkökulmia osallisuuteen ja yhteisöllisyyteen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Pedatieto Oy.

Kauppinen- Saaranen, Anita & Puusniekka, Anna 2006. KvaliMOTV- Menetelmäopetuksen tietovaranto. WWW- dokumentti.

<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/viittausohje.html>. Ei päivitystietoa. Luettu 1.2.2016.

Kettukangas, Titta & Härkönen, Ulla 2014. Lasten osallisuus perustoiminnoissa. Teoksessa Heikka, Johanna, Fonsén, Elina, Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio- Niini Oy, 96–114.

- Kronqvist, Eeva-Liisa 2011. Varhaispedagogiikan kehityspsykologinen perusta. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 13–30.
- Koivula, Merja 2013. Yhteisöllisyyden rakentuminen päiväkodin arjessa. Teoksessa Marjanen, Päivi, Marttila, Marjaana & Varsa, Marjo (toim.) 2013. Pienten piirissä. Jyväskylä: PS- kustannus, 19–45.
- Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito. Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: WS-Bookwell Oy.
- Korhonen, Leila 2016. Päivähoidon palveluseteli. Luento Mikkelissä 18.1.2016.
- Kyrönlampi, Taina 2011. Päiväkodin arki lapsen kokemana. Teoksessa Alila, Kirsi & Parrila, Sanna (toim.) 2011. Lapsen arki ja vuorovaikutus varhaiskasvatuksessa. Kat-saus varhaiskasvatuksen väitöskirjoihin vuosilta 2006–2010. Oulu: Uniprint Oulu, 22–38.
- Kyrönlampi- Kylmänen, Taina 2007. Arki lapsen kokemana. Eksistentiaalinen fenomenologinen haastattelututkimus. Väitöskirja: Lapin yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Lastentarhanopettajaliitto ry 2004. Julkaisu: Leikin aika. Forssa: Painotalo Auranen. PDF-dokumentti. file:///C:/Users/maria/Downloads/Leikin+aika0.pdf. Ei päivitystietoa. Luettu 13.7.2016.
- Leinonen, Jonna 2014. Pedagogisia näkökulmia lasten osallisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Heikka, Johanna, Fonsén, Elina, Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio- Niini Oy, 16–40.
- Mahkonen, Sami 2015. Varhaiskasvatuslaki. Porvoo: Bookwell Oy.
- Marjanen, Päivi, Marttila, Marjaana & Varsa, Marjoa (toim.) 2013. Pienten piirissä. Jyväskylä: PS- kustannus.
- Mäkitalo, Anna-Riitta, Nevanen, Saila, Ojala, Mikko, Tast, Sylvia, Venninen, Tuulikki & Vilpas, Birgitta (toim.) 2011. Löytöretkellä osallisuuteen. Kehittämistä ja tutkimista päiväkodin arjessa II. Helsinki: Yliopistopaino.
- Roos, Piia 2016. Mitä kuuluu? Lapsen kertomukset ja osallisuus päiväkotiarjessa. Vaasa: Waasa Graphics Oy.
- Roos, Piia 2014. Päiväkodinarki lasten kertomana. Teoksessa Heikka, Johanna, Fonsén, Elina, Elo, Janniina & Leinonen, Jonna (toim.) 2014. Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa. Tampere: Kopio- Niini Oy. 41–55.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula Liisa (toim.) 2005. Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Siren-Tiusanen, Helena & Tiusanen, Erkki 2001. Päivärytmi ja toiminnan rakentuminen. Teoksessa Helenius, Aili, Karila, Kirsti, Munter, Hilikka, Mäntynen, Pirkko &

- Siren-Tiusanen, Helena 2001. Pienet päivähoitossa. Alle kolmivuotiaiden lasten varhaiskasvatuksen perusteita. Juva: WS Bookwell Oy, 65–89.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Vantaa: Hansaprint Oy.
- Turja, Leena 2011a. Lasten osallisuus varhaiskasvatuksessa. Teoksessa Hujala, Eeva & Turja, Leena (toim.) 2011. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Juva: Bookwell Oy, 41–53.
- Turja, Leena 2011b. Lapset osallisina-Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Teoksessa Turja, Leena & Fonsén Elina 2010. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Professori Eeva Hujalan matkassa. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry, 30–47.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus. STAKES-oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Varhaiskasvatuslaki 19.1.1973/36. WWW-dokumentti.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>. Päivitetty 8.5.2015. Luettu 20.6.2016.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2017 luonnos. Opetushallitus. PDF-dokumentti.
https://peda.net/outokumpu/varhaiskasvatus/vvpk/vvkl:file/download/bd52bd63fff9eda4b72bcb2fadfaf635cbed328b/VASU2017_LUONNOS_11.4.2016.pdf. Päivitetty 11.4.2016. Luettu 21.6.2016.
- Venninen, Tuulikki, Leinonen, Jonna, Lipponen, Lasse & Ojala, Mikko 2013. Supporting Children's Participation in Finnish Child Care Centters. Teoksessa Mary Renck Jalongo (toim.) 2014. Early Childhood Education Journal 2014. Berliini: Springer, 211–218.

Lupalappu vanhemmille

Tervehdys koteihin!

Opiskelemme Mikkelin ammattikorkeakoulussa sosionomi (AMK)-tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Olemme tällä hetkellä tekemässä opinnäyteyötä, jonka tarkoituksena on selvittää X-päiväkodin lasten ja aikuisten kokemuksia lasten osallisuuden toteutumisesta kyseisen päiväkodin arjessa. Tarkoituksenamme on haastatella lapsia päiväkodin arjen toiminnoista ja selvittää, missä asioissa osallisuus toteutuu päiväkodissa. Haastattelut olisi tarkoitus toteuttaa maaliskuun 2016 aikana. Haastattelut on tarkoitus nauhoittaa, helpottaaksemme meidän työtä raportointivaiheessa.

Sitoudumme noudattamaan hyviä tutkimuseettisiä periaatteita liittyen aineiston keräämiseen, säilyttämiseen ja salassapitosäännöksiin. Kerättävä aineisto on luottamuksellista. Emme mainitse lasten tai päiväkodin nimeä loppuraportissa. Haastatteluaineisto on ainoastaan omassa käytössämme, ja hävitämme aineiston opinnäytetyömme valmistuttua. Toivomme voivamme toteuttaa haastattelut X-päiväkodissa, ja pyydämme teiltä lupaa lapsenne osallistumiselle haastatteluihin. Pyydämme myös lupaa nauhoittaa haastattelut.

Jos jokin asia askarruttaa mieltänne tai haluatte saada lisätietoa, keskustelemme mielellämme kanssanne. Opinnäytetyömme suunnitelma löytyy X-päiväkodista, jota voitte halutessanne tutkia tarkemmin.

Kiitos!

Maria Janhunen, sosionomiopiskelija,
Mikkelin ammattikorkeakoulu
Maria.Janhunen@edu.mamk.fi

Lilli Lempinen, sosionomiopiskelija,
Mikkelin ammattikorkeakoulu
Lilli.Lempinen@edu.mamk.fi

Valitkaa alla olevista vaihtoehdoista teille sopivin ja merkitkää se X-merkillä. Palauttakaa lomake X-päiväkotiin viimeistään Tiistaina 8.3.2016.

Lapsen nimi _____

_____ saa osallistua nauhoitettaviin haastatteluihin.

_____ Emme halua lapsemme osallistuvan nauhoitettaviin haastatteluihin.

22.2.2016

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opiskelemme Mikkelin ammattikorkeakoulussa sosionomi(AMK)-tutkintoon johtavassa koulutuksessa. Haemme tutkimuslupaa opintoihimme kuuluvan opinnäytetyön tekemiseksi.

Opinnäytetyömme tarkoituksena on selvittää päiväkotiki X:n lasten ja aikuisten kokemuksia lasten osallisuuden toteutumisesta päiväkodin arjessa. Tutkimusaineisto on tarkoitus kerätä haastattelemalla päiväkotiki X:n 4-6 – vuotiaita lapsia, ja nämä haastattelut nauhoitetaan. Työntekijöille teemme yhteisen kyselylomakkeen, johon he vastaavat tiiminä. Tutkimusaineiston keruu on tarkoitus suorittaa maaliskuun aikana 2016.

Pyydämme tällä lupalomakkeella lupaa

- a) haastatella päiväkotiki X:n lapsia maaliskuun 2016 aikana ja nauhoittaa haastattelut
- b) kerätä työntekijöiltä tietoa kyselylomaketta hyödyntäen
- c) hyödyntää haastattelu – ja kyselylomakeaineistoa opinnäytetyömme raportoinnissa ja tulosten esittämisessä. Valmis opinnäytetyö julkaistaan valtakunnallisessa Theseus-tietokannassa, jossa raportti on vapaasti saatavilla.

Sitoudumme noudattamaan hyviä tutkimuseettisiä periaatteita liittyen aineiston keräämiseen, säilyttämiseen ja salassapitosäännöksiin. Kerättävä aineisto on luottamuksellista. Henkilöitä ei mainita loppuraportissa omilla nimillään, ja mahdolliset suorat lainaukset tehdään tavalla, josta tutkittavaa ei voida välittömästi tunnistaa. Haastattelu- ja kyselylomakeaineisto ovat ainoastaan omassa käytössämme ja tutkimusaineisto tuhoetaan raportoinnin jälkeen.

Pyydämme vielä erikseen tutkimusluvan lasten vanhemmilta haastatteluja varten.

Annamme mielellämme opinnäytetyöstämme lisätietoja.

Maria Janhunen, sosionomiopiskelija,
Mikkelin ammattikorkeakoulu

Lilli Lempinen, sosionomiopiskelija, Mikkelin
ammattikorkeakoulu

Opinnäytetyömme ohjaava opettaja on Karoliina Rötö. Halutessanne voitte olla myös häneen yhteydessä työhömmme liittyvissä kysymyksissä (Karoliina.Rötö@mamk.fi)

Tutkimusluvan myöntäminen

Annan Maria Janhuselle ja Lilli Lempiselle luvan kerätä ja käyttää tutkimusmateriaalia kohdissa a-c mainituilla tavoilla.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Kyselylomake päiväkodin tiimille 7.3.2016

A. Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodissa

1. Miten ja millä keinoin lasten osallisuutta pyritään toteuttamaan teidän päiväkodissa tällä hetkellä?

2. Onko osallisuutta toteutettu aiemmin, miten?

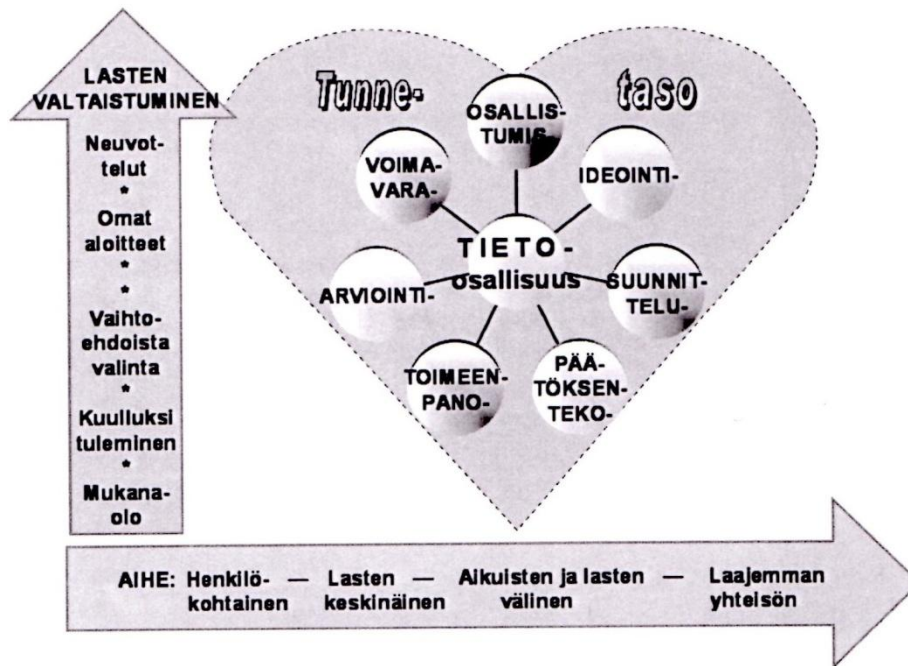
3. Mitkä asiakirjat (esim. VASU ym.) ohjaavat osallisuuden toteuttamista, ja miten niitä sovelletaan päiväkodin arkeen?

B. Lasten osallisuuden toteutuminen päiväkodin arjen perustoiminnoissa

Kohdan **B.** kysymykset liittyvät osallisuuden toteutumiseen arjen perustoiminnoissa. Vastauksia miettiessänne voitte hyödyntää Turjan (2011) Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvausta. Alla olemme avanneet kuvauksen sisältöä ja ideoita.

Leena Turja (2011) on kehittänyt kokonaiskuvauksen lasten osallisuuden moniulotteisuudesta, joka fokuoittuu erityisesti varhaiskasvatukseen. Pysty nuoli kuvaa *Lasten valtaistumisen* astetta, jossa osallisuutta tutkitaan aikuisen ja lapsen välisenä valtasuhteena. Lasten valtaistumisen näkökulmasta pienten lasten kohdalla osallisuus lähtee heidän mukana olosta, kuulluksi tulemisesta sekä lapsen tekemistä valinnoista esitettyjen vaihtoehtojen pohjalta. Parhaimmillaan osallisuus etenee kohti lasten omia aloitteita ja yhteisiin neuvotteluihin lasten kesken sekä aikuisten ja lasten kesken. Vaaka nuoli kuvaa *Osallisuuden aihetta ja vaikutuspiiriä* eli ketä tilanne ja toiminta koskevat, sekä mihin osallistutaan ja vaikutetaan. Lapsi voi parhaiten vaikuttaa henkilökohtaisiin asioihin, sekä lasten keskinäisiin asioihin. Lapselle tulisi tarjota myös tilaisuus vaikuttaa laajemman yhteisön asioihin.

Lasten osallisuuden moninaisuuden kuvaus (Turja, 2011.)

4. Kertokaa ruokailutilanteesta ja millä tavoin lasten osallisuus mielestänne siinä näkyy?

5. Kertokaa ulkoilusta ja millä tavoin lasten osallisuus mielestänne siinä näkyy?

6. Kertokaa lepohetkestä ja millä tavoin lasten osallisuus mielestänne siinä näkyy?

7. Kertokaa vapaasta leikistä ja millä tavoin lasten osallisuus mielestänne siinä näkyy?

C. Ohjattu toiminta

Kyselylomake

8. Saavatko lapset vaikuttaa ohjatun toiminnan sisältöön, jos saavat, miten?

9. Onko lapsella mahdollisuus olla osallistumatta ohjattuun toimintaan?

10. Poimitteko lasten toiveita ja ideoita, ja hyödynnättekö niitä ohjatun toiminnan suunnittelussa?

D. Päiväkodin yhteisön asiat

11. Onko päiväkodissa sääntöjä, ja kuka säännöt on laatinut?

12. Ovatko lapset olleet osallisina sääntöjen laatimisessa?

13. Järjestettäessä juhlia tai retkiä, kysytäänkö lasten toiveita ja mielipiteitä?

E. Osallisuuden lisääminen päiväkodissa

14. Millä tavoin voisitte lisätä lasten osallisuutta päiväkodissa?

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

LASTEN HAASTATTELUKYSYMYKSET 29.3–30.3.2016

Tyttö Poika

Ikä:

Aloituis

1. Kerro mikä sinusta on kivointa päiväkodissa?

Teemat

Ruokailu:

2. Kerro kuka laittaa ruuan lautasellesi?
3. Saatko itse päättää kuinka paljon otat ruokaa?
4. Kenen vieressä sinä istut ruokaillessa?
5. Kuka päättää kenen vieressä istut?
→Istutko sinä aina samalla paikalla? (aamupala, lounas, välipala)
6. Täytyykö sinun syödä ruokaa, josta et tykkää?
→Täytyykö lautanen syödä aina tyhjäksi?
7. Kerro mitä tapahtuu, kun olet syönyt ruuan loppuun?
→Saatko nousta pöydästä, kun olet syönyt ruuan?
→Täytyykö odottaa aikuisen pyyntöä?

Ulkoilu:

8. Kerro, mitä teet, kun olet ulkona?
→Saatko päättää mitä leikit ja kenen kanssa leikit?
9. Saako kaikilla pihaleluilla leikkiä?
10. Yletytkö sinä leluihin, joilla haluat leikkiä?
11. Kuka vie lelut varastoon sisälle lähtiessä?

Lepohetki:

12. Jos sinua ei väsytä, täytyykö silti nukkua?
→Jos et nuku, pääsetkö nukkarista aikaisemmin pois?
13. Oletko saanut tuoda kotoa unikaverin/satukirjan?
→Onko sinun tuomaa kirjaa luettu?

Vapaa leikki:

14. Leikitkö päiväkodissa?
15. Kun on leikin aika, saatko päättää mitä leikit?

Lasten haastattelurunko

→ Ohjaako aikuinen leikkeihin?

16. Saatko päättää kenen kanssa leikit?

→Päättääkö aikuinen leikkikaverin?

17. Onko päiväkodissa oma lelu päiviä?

→Milloin sillä saa leikkiä?

18. Saatko sinä leikkiä kaikilla leluilla?

19. Yletykö itse kaikkiin leluihin?

Ohjattu toiminta:

20. Minkälaisia tuokioita aikuiset järjestävät teille?

→Laulu/askartelu/liikunta

→Onko tuokiot mukavia?

21. Kun teillä on tuokioita, saatko sinä ehdottaa lempilauluja/leikkejä?

22. Täytyykö sinun osallistua tuokioihin, jos et halua?

Päiväkodin yhteisön asiat:

23. Kerro mitä sääntöjä teidän päiväkodissa on?

→Oletko sinä saanut olla mukana keksimässä sääntöjä?

24. Minkälaisia juhlia päiväkodissanne on järjestetty?

→Oletko sinä esittänyt jotain?

→Oletko saanut toivoa mitä esität?

25. Käyttekö retkillä?

→Oletko saanut ehdottaa mihin menisitte retkelle?

26. Mistä asioista sinä saat päättää päiväkodissa?

Lopetus:

27. Jos saisit päättää jostain asiasta päiväkodissa, mistä päättäisit?